

A CSALÁD MIVOLTA ÉS RENDELTETÉSE A KATOLIKUS EGYHÁZ TANÍTÁSÁBAN, JOGRENDJÉBEN ÉS LELKIPÁSZTORI TEVÉKENYSÉGÉBEN

1. BEVEZETÉS

A szülők mellett a klerikusok minősített módon, vagyis felszenteltségük alapján kötelezettek arra, hogy gondozzák a hivatásokat a társadalomban, de főleg az egyházban. Ezzel művelik kiváló módon (a szülőkkel együtt) a békét és az igazságosságot. A főbb hivatásgondozói irányok az alábbiak: a családi, a papi és a szerzetes életre hivatást érzőket kell adott esetben segíteniük, e hivatásokat és életállapotokat gondozniuk. Ebben a tanulmányban a családra vonatkozó egyházi tanítást és a gondozására vonatkozó fő kánonjogi előírások tükrében az alapvető pásztori feladatokat kívánjuk áttekinteni. A klerikusok többek között kötelezettek arra, hogy elismerjék és támogassák a világiak egyházban és világban betöltendő hivatásukat. Ennek egyik legfontosabb iránya az emberi élet és benne a családok védelme és a családi élet előmozdítása (275. k. 2§).

A családot, mint sajátos önállósággal bíró társadalmi egységet sokféle tudomány vizsgálhatja, mindegyik a maga módszere szerint. Így vizsgálható biológiai, pszichológiai, szociológiai, jogi, filozófiai, vallási, teológiai, és ezen belül dogmatikai, morális, liturgikus, kánonjogi és lelkipásztorkodástani szempontból is.

Mindegyik tudomány (és így maga a tudományos tevékenység) feltételez egy bizonyos előzetes képet a családról, melyet – sokszor tudat alatt – a vallásból, a filozófiából vesz át. Jelen esetben a katolikus egyház alapvető felfogását, mint előfeltételt vetjük alá elemzésnek. Ez egy olyan alapvető kép, eszmény a családról, mely lényegi elemeit tekintve kétezer éve ugyanaz. Természetes az is, hogy az egyes korok sajátos jegyei is rányomták a bélyegüket erre a képre, mivel az isteni és örök struktúra-funkció oly egyetemes, hogy sokféle konkrét megjelenést enged meg. Az Egyháznak továbbá olyatén feladata is van a családdal és minden olyan valósággal szemben, ami a hitet és az erkölcsöt illeti, s amiben ott van a bűn szempontja, hogy ítéletet mondjon ugyanazon dolgok helyes vagy helytelen voltáról; arról tehát, hogy összeegyeztethető-e az azzal az Üzenettel, mely miatt az Egyház létbe szólított. Ez azt is jelenti, hogy az Egyháznak elidegeníthetetlen és kizárólagos joga-kötelessége éberén őrizni a hitletéteményt, s a népek szokásait, amennyiben szükséges, megtisztítja azoktól az elemektől, melyek

összeegyeztethetetlenek, illetve idegenek a katolikus szellemtől, lélektől. A társadalom számára megfontolandó tanács ez az ítélet, míg az egyház tagjai számára lelkiismeretben kötelező és a jog által védett előírás.

A házasság és a család intézményei, mint a társadalom természetes képződményei úgy tűnik, hogy minden eddiginél nagyobb változáson mennek át. Ám ezek a változások veszélyeket rejtenek magukban. Nem véletlenül kellett és kell ma állandóan deklarálni a rájuk vonatkozó alapvető jogokat, minthogy a társadalomban a jog az az eszköz, mely az egyik leghatékonyabb érték- és érdekérvényesítő, illetve, ha elfajul, értékromboló tényező.

Maga a katolikus egyház is mintegy arra kényszerült, hogy összefoglalja a családra vonatkozó alapvető tanítását. E szükség alapján megfogalmazta a családot megillető alapvető jogokat és kötelességeket. S ezzel mintegy meg- és felszólította az államokat, a nemzeti és nemzetközi szervezeteket, hogy minden törvényes eszközzel védjék ezeket a társadalmi alapsejteket, struktúrájukban és működésükben egyaránt. Tehát a kellő politikai, gazdasági, erkölcsi és jogi eszközökkel bátran éljenek.

2. A HÁZASSÁGRA ÉS A CSALÁDRA VONATKOZÓ TÖRTÉNELMI HÁTTÉR ÉS TÁRSADALMI HELYZETKÉP ÉS ÉRTÉKELÉSE

A történelem során különféle családeshizmékléteztek, melyekkel az egyház szembe találta magát: így a patriarchális, a zsidó, a római és a germán családeshizmékkal, modellekkel.¹ A patriarchális családban a családfő irányította az egész háznépet, amelybe beletartoztak a három generáció tagjai, a népes gyermekesereg és a szolgálók is; sőt, a tágabb rokoni kapcsolatoknak is igen nagy jelentősége volt. Egy valódi mini társadalom volt tehát az ilyen család. A zsidó családban fő szempont volt az, hogy a gyermek Isten ajándéka, nélküle nem teljes a család. A római családmodell a szigorú monogámiára épült és a felek paritására (ami nagyon jó alap volt a keresztény családmodell meggyökeresedése számára). A keresztény családmodell a zsidó felfogással vallotta, hogy a gyermek Isten áldása, s nem tartalmazott jelentős újítást a római modellhez képest, ám újdonsága a házastársi sorsközösség sajátos megszentelése volt, a házasság szentségi méltóságával, illetve ennek következtében minden korábbinál erősebb stabilitásával.²

Bárhol is húzzuk meg a család határait, nagy vonalakban úgy írhatjuk le ezt a közösséget, mint olyan emberek stabil közösségét, akiket házassági és leszármazási kötelékek fűznek egybe. Ez legbensőbb magjában a szülőket és a gyermekeiket jelenti, de kiterjeszhető a közös ősrévén a három nemzedékre, illetve a rokonságra is.³

A családot és sorsát is forradalmi eszmék bombázzák. Bár a haladás jegyében történik mindez, mégis a következmény nem a kibontakozás, hanem a krízis, a válság. Ennek fő okai és következményei végeredményben az alábbiak: a) a családalapítások

1 Vö. Cappellini, E., *Prospettive del diritto di famiglia*, in *Monitor Ecclesiasticus* 105 (1980) 420–421.

2 Vö. Cappellini, E., *Prospettive del diritto di famiglia*, in *Monitor Ecclesiasticus* 105 (1980) 424.

3 Vö. Bianchi, P., *Il diritto di famiglia della Chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 285–286.

fogyatkozása b) a gyermektől való félelem (gazdasági vagy kényelmi szempontok), c) a családi kötelek meglazulása (kevés az együtt töltött és tölthető idő, féktelen szórakozás) d) a családi kötelek felbomlásának szaporodása, amit a válás mind erőteljesebb legalizálása is erősített.⁴ Ehhez hozzátehetjük a nemi identitás, az egyenműek házasságának problémáit, valamint a szexuális szabadosságnak, mint jognak a kérdését, nyomában a házasság méltósága és stabilitása ellen elkövetett bűncselekmények eltörlését (gondolunk itt a hűtlenségre, bigámiára, az abortuszra). Az élettársi és a tényleges együttélési kapcsolatokat a világi törvényhozások a házassággal gyakorlatilag egyenértékűnek tekintik, a törvénytelen származás kategóriáját száműzték törvénycikkelyeikből, s ezzel a házasság és a család méltóságának súlyosan ártottak.⁵ Ma már társadalmi méretekben újra érvényesül a poligámia, az emberi test szexuális élvezeti céllal történő áruba bocsátása. Ugyancsak ide sorolhatjuk a szabadság torz fogalmának, vagyis az emberi ösztönös természet istenítését. De a törvényesség új fogalmát is, mely mindent a jogra akar bízni, s ahol nincs tételes előírás, ott az egyéni szabadság elve érvényesül, nyomában az erkölcsi tudat meggyengülésével (ez az etikai relativizmus abszolutizmusa); végül ide kell sorolnunk az elszemélytelenedett szexualitást (mely immár bezáródott az élet szolgálata előtt), ami egyfajta függőségként szedi áldozatait.⁶

A mai társadalmi közeg egyenesen természetesnek veszi a házasság, a szexualitás és a termékenység közti természetes kötelek megszűnését, illetve a hagyományos házasságfogalmat meghaladottnak, sőt, károsnak tekinti, míg minden mást egy áltolerancia és a jogos pluralizmus leple alatt legitimnek tekint. Ugyancsak itt van a gender-probléma is, mely a házasság intézményének emberi és kulturális destrukcióját tűzte ki célul, eltörölve az emberi szexualitást, vagy legalábbis a nemi identitás kulturális aspektusára kívánja visszaszorítani azt. Ebben a felfogásban a homoszexualitás és a transzszexualitás a heteroszexualitás kulturális variánsainak, tehát teljességgel legitim identitásnak tekintendők.⁷ Bár a társadalmi statisztikák jelezhetik azt, hogy az emberek házasságban és családban szeretnének élni, de a tények inkább azt jelzik, hogy ténylegesen átmenetileg vagy véglegesen egyre többen mondanak le róla, vagyis

4 Vö. Egyed, I., *A törvényhozás feladatai a család- és erkölcsvédelem fokozottabb kiépítésében*, in *Katolikus Szemle* 49 (1935) 601–602.

5 Vö. Cappellini, E., *Prospettive del diritto di famiglia*, in *Monitor Ecclesiasticus* 105 (1980) 427.

6 Vö. De Paolis, V., *Cultura della vita o cultura della morte? Ossia Diritto della vita o della morte?* in *Folia Theologica* 8 (1997) 19–23.

7 Vö. Dianin, G., *La problematica delle unioni di fatto e la chiesa*, in *Credere Oggi* 28 (2008) 83–85. Ugyanakkor a gender-kutatásoknak van pozitív és legitim célkitűzése, ami abban áll, hogy megállapítsuk, mi az, ami valóban genetikailag kódolt a szexuális viselkedésben, s mi az, ami valóban kulturális, tanult magatartás. Ezzel a szexuális identitás új dimenzióit tárhatja fel számunkra. Így értve a genderkutatás nem jelenti a férfiak és nők közti különbség eltörlését, nem jelenti a nemek közti különbségek eltörlését, illetve a nemek közti azonosság állítását; nem jelenti a családi szerepek felborítását, sem elférfiatlanítást és elnőietlenítést. Vö. Székely, A., *A genderkutatásról. Valóban az ördög műve?* in *Új Ember Magazin* 7 (2010/7) 16–17.

nem látják megvalósíthatónak a számukra értékesnek gondolt modellt. Vagyis hiányzik az erő, az érték megvalósításához szükséges szilárd hit. Tehát a mindennapokban a házasságra épülő családmoddellnek valódi riválisai, elfogadott alternatívái vannak.

Az emberi jogok és a család jogai korábbi kodifikálása után az ENSZ 1989-ben elkészítette a kiskorúak és gyermekek jogait kodifikáló *Conventio internationalis de iuribus puerorum*-ot. E deklaráció is tulajdonképp minden érdeme mellett, alapvetően téves úton jár a katolikus felfogás szerint, mivel a gyermeket kvázi önálló individuumnak tekinti, s nem úgy, mint akinek természetes és szükséges közössége a család és az ottani kötelékek, amelyek a gyermeket szüleihez, testvéreihez és rokonaihoz fűzik.⁸ E kötelékek és épségük nélkül felnőhet a gyermek, aki egyébként megkapta a napi kálória-szükségletét, de épp azt a törődést és szeretetet nem kaphatta meg, amin áll vagy bukik a teljes értékű emberi élet. Szülőket csak hivatásos nevelőszülők, illetve erre a feladatra szakosodott szerzetesek képesek helyettesíteni, s tudnak válni a gyermek számára valóban olyan módon jelentős személlyé, mint amilyennek lennie kell a szülőnek a gyermek szemében.

Ma már megszűnt (ha elvileg nem is, de a gyakorlatban igen) tehát annak az eszmének a társadalmi méretekben való érvényesülése (ami érvényét nem érinti), hogy a házassági kötelék olyan intézmény, ami meghaladja a felek akaratát, ami épp az ő szabadságuk közös gyümölcse, ami a felek és a társadalom java számára objektív értékek hordozója. Ezzel megszűnt érvényesülni a házasság etikai felfogása. Ehelyett a házasságot és a családot pusztán kulturális jelenségnek és nem természetes képződménynek tekintik, mely manipulálható, ami fejlődhet, lényegében változhat, sőt meg is szűnhet. Ha ellenben természetes egységnek tekintjük, akkor szerves egész volta miatt épp a lényegét illető állandóság a jellemzője. Ebben a ma erőltetett módon érvényesített új felfogásban a házasság tetszőlegesen felépíthető, vagyis nem feltétlenül szükséges az, hogy szexuális kapcsolat jellemezze, vagy hogy heteroszexuális közösség legyen, netán csak két ember és a gyermekek alkothassák tagjait.⁹

Ezt a jelenség-együttest a kereszténység hagyományosan úgy nevezi, hogy pogányosodik a társadalmi tudat, ami nem ismeretlen jelenség a számára. S ennek a pogányosodásnak jelei a család vonatkozásában: az abortusz, a szülői nevelés színvonalának erőteljes csökkenése, a nem kívánt és megszületett gyermek kitétele (kitett inkubátorba helyezése), családi erőszak, a szülők mind inkább birtoklandó tárgynak tekintik gyermeküket (majomszeretet), szinte rémülettel tölti el őket, ha elveszítik a gyermek barátságát.¹⁰ Ugyancsak a pogányosodás jelei: a gyermekek iránti hanyagság és diszkrimináció, a születés anyakönyvezésének elmulasztása, a testi fenyítés és

8 Vö. D'Agostino, F., *Riflessione storico-filosofica sui diritti dei genitori e dei bambini*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 157.

9 Vö. Bettetini, A., *La famiglia fra diritto canonico, diritto civile e nuovi modelli giuridici*, in *Laós* 14 (2007) 27–35.

10 Vö. Belardinelli, S., *Rapporti famiglia – bambino. Aspetto sociologico*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 173–177.

embertelen bánásmód, a gyermekekre sajátos biológiai és pszichológiai jellemzőiket figyelembe nem vevő feladatok kirovása, nemi szervek csonkítása és erőszakos házasságba kényszerítés, gazdasági kizsákmányolás (gyermekmunka), a kellő orvosi ellátás lehetőségeinek megnehezítése, illetve ellehetetlenítése, szexuális visszaélések, az államok tehetetlensége igazságos törvényhozás tekintetében; gyermekprostitúció és pornográfia, végül a gyermekkereskedelem.¹¹ Bár mindez ellen deklarálni kellett a gyermekek alapvető jogait, ám ennek ellenére mintha maga a modern jog is célba vette volna a maga eszközeivel a családot (és tagjait), mintha módszeresen szét akarná atomjaira bontani, ami immár nemcsak a kommunizmus fegyvertárába tartozó intézkedés.¹² Sőt, mintha az emberi jogok lényegi tartalmához is hozzányúlt volna a világi hatalom; mintha egyre határozottabban kivetkőztetné azokat természetes magvukból. Legyen elegendő itt utalni az élethez való jog deklarálására, melyet ugyanakkor megtagadnak az abortuszt, génmanipulációt és az eutanáziát lehetővé tevő törvények. Elég „a nemi megkülönböztetés tilalmára gondolni, amely mára az úgynevezett nemi orientáció megválasztásához való jog megalapozásává vált. Elegendő a szabad véleménynyilvánítás dogmájára gondolni, amelynek nincsenek határai, csak hogy a demokrácia csorbát ne szenvedjen. Elegendő a vallásszabadságra gondolni, melyet csupán a magánszférába tartozó jognak tekintenek, így elszakad nélkülözhetetlen társadalmi vonatkozásaitól. Elegendő a családdal kapcsolatos jogokra gondolni, melyeket olyan mértékben félreértenek és semmibe vesznek, hogy kétségessé válik a házasságnak mint a család alapjának szükségessége”.¹³ Így az emberi jogok immár nem lehetnek a jövő és a haladás világitó tornyai. Megdöbbenő az értékvaktság az élet értékeit illetően. Mivel a jog diktatórikus módon kezdi kiszorítani az erkölcsöt, a nevelést, ezért mind gyakoribbá válik összekeverni az erkölcsileg megengedettet a törvényessel és fordítva (non omne quod licet honestum est),¹⁴ nyomában a magatartás zavaraival, az emberek közti békétlenséggel. Ezért érthető bizonyos szempontból az említett értékvaktság (érthető, de elítélendő, tehát kiküszöbölendő). Ha tehát a ma hangoztatott emberi jogok a fennálló hatalmat (és újító, forradalmi, de kártékony eszméit) kiszolgáló eszközzé silányultak, nem lehetnek az igazi haladás zászlóvivői. Ehhez a valódi felvilágosító és haladó feladathoz ellenben hűséges maradt a katolikus egyház, mivel a házasságra és a családra vonatkozó alapvető jogokat és kötelességeket – lényegi tartalmuk változhatatlanságával – megfogalmazza és érvényesítésükért száll síkra.

Azt is meg kell ugyanakkor állapítanunk, hogy a „családi élet átalakulása nem pusztán

11 Vö. Buonomo, V., *La violazione dei diritti dei minori alla luce dell'applicazione della Convenzione sui Diritti dell'Infanzia*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 129 és 132.

12 Vö. Grzeskowiak, A., *A család és az élet védelme Kelet-Közép-Európában*, Aa.Vv., *Emberi jogok: család és politika. Konferencia a Vatikánban 1998 október 22–24*, Budapest 2000, 59.

13 Vö. Filibeck, G., *Az emberi jogok: jogállam és demokrácia II. János-Pál pápa tanításában*, in Aa.Vv., *Emberi jogok: család és politika. Konferencia a Vatikánban 1998 október 22–24*, Budapest 2000, 104.

14 Vö. Bettetini, A., *La famiglia fra diritto canonico, diritto civile e nuovi modelli giuridici*, in *Laós* 14 (2007) 27.

tükrözi a társadalmi és történelmi változásokat, hanem részben okozza is azokat. Ez egyaránt vonatkozik a szülő-gyermek és a házastársak közti kapcsolatra.¹⁵ Így a család maga is veszélyforrássá válik főleg a gyermekek számára.¹⁶ A családban tapasztalható „szerető megszólítotttság nélkül a gyermek a legjobb testi gondozás ellenére is lelkileg elsatnyulhat”.¹⁷

Mindebből talán kiviláglik, hogy a világban való szabadság, igazságosság és béke alapja az emberi család minden tagja ugyanazon méltóságának elismerése és érvényesítése. S ennek egyik első feltétele az élethez és a családhoz való jog elismerése. A kettő között szoros a kapcsolat, s az emberi jogokat nem szabad egymástól elszakítottan szemlélni, miként az embereket sem, hiszen az ember egyszerre van az egyedüllétre és a társadalomra utalva. Az ember mielőtt állampolgár lenne, előzetesen szükségképp családtag (gyermek, testvér, apa vagy anya, illetve házastárs).¹⁸ Az emberi élet a családban születik és ott is érik felnőtté, az élet nagy szolgálójává.¹⁹ A család tehát nem valami kulturális alkotás, hanem legbenső magjában a természet alkotása, s mint ilyet kell azt elismernie a hatalmaknak; nevezhetjük úgy is, hogy a családnak is megvannak a maga alapvető jogai és kötelességei, mely jogok és kötelességek nem azonosak a család tagjai jogainak és kötelességeinek pusztá összegével.²⁰ Alapjául a házasságot és a házastársi szeretetet kell tekintenünk, hiszen ez az a forma, mely a leginkább kifejezi a szülők egymás és gyermekeik iránti elköteleződését: a törvényesen és életfogytig vállalt összetartozást és szeretetet. Ebben a közösségben, ami az élet bölcsője, egyúttal ez a legalkalmasabb helye a betegség ápolásának is, illetve a szeretett családtag haláláig való kísérésének.²¹ Így a gyászban osztozó és a halálra leginkább felkészítő közösség is. Sőt, a családot kell tekintenünk a három nemzedéket összefogó gyűrűnek is. Teljes értékű ember ott terem, ahol minden életkorú ember közösségében élnek, ahol nem favorizálnak egyetlen életkort sem a másik kárára. Ma ismét a három nemzedék együttes erőfeszítésére van szükség ahhoz, hogy a családok fel tudják venni a harcot a kor kihívásaival szemben. Mivel épp a felbonthatatlan házasságra épülő stabil családtól várható a) a házastársak emberi és szexuális kapcsolatának jó minősége, b) a szülők és a gyermekek közti jó kapcsolatok kiépülése, c) megkettőzi a valószínűségét annak, hogy a gyermekek a természetes szüleik támogatásával nőjenek fel, d) csökkenti annak kockázatát, hogy idő előtt elkezdődjék a fiatalok szexuális élete és nem kívánt terhesség adódjék. e) növeli a valószínűségét annak, hogy a gyermekek majd nem fognak elválni

15 Vö. Magyar Katolikus Püspöki Kar, *A boldogabb családokért* (Körlevél). Budapest 1999, 21.

16 Vö. Magyar Katolikus Püspöki Kar, *A boldogabb családokért* (Körlevél). Budapest 1999, 29.

17 Vö. Höffner, J., *Keresztény társadalmi tanítás*, Budapest 2002, 107.

18 Vö. Viladrich, P.J., *La famiglia sovrana*, in *Ius Ecclesiae* 7 (1995) 539.

19 Vö. Casini, C., *Petizione per la vita e la dignità dell'uomo*, in *Familia et Vita* 14 (2009) 361–363.

20 Vö. Lo Castro, G., *Famiglia e matrimonio nella temperie della modernità*, in Aa.Vv., *Tutela della famiglia e diritto dei minori nel Codice di Diritto Canonico* (Studi Giuridici LIII.), Città del Vaticano 2000, 26.

21 Vö. Aa.Vv., *Emberi jogok: család és politika. Konferencia a Vatikánban 1998 október 22–24*, Budapest 2000, 181.

és nem létesítenek együttélési kapcsolatokat, illetve boldog és hosszú lesz a házasságuk, f) növeli a szegénység elkerülését, g) növeli a gyermeknevelés hatékonyságát és jobb iskolázottsággal jobban el tudnak majd az ifjak helyezkedni a munka világában, h) általában a harmonikus családban kevesebb a betegség (akár fizikai és mentális értelemben véve) és ezért hosszabb életre ad kilátást, i) csökkenti annak a veszélyét, hogy a gyermekek bűnözők lesznek, illetve hogy büntény áldozatául váljanak, j) csökkenti a családi erőszak valószínűségét, valamint a kiskorúakkal kapcsolatos abúzusokat.²²

A családban érvényesülő szeretetkapcsolat természete alapvetően nem a szorosan vett igazságosságra épül, mivel a családtagok közt nincs meg a szigorú alteritas, inkább a testvériesség és az áldozatosság. Ezért a családon belüli kapcsolatok nem szigorúan vett jogi-törvényi kapcsolatok, hanem inkább biológiai, pszichológiai és etikai kötelékek. A szülők azért szeretik a gyermekeiket, mert úgy tekintik őket, mint önmaguk részét, míg a gyermekek azért szeretik szüleiket, mert tőlük származnak.²³ Másik, ide kívánczó megállapításunk, hogy a családon belül, jóllehet minden tagja egyenlő méltóságú, ám nem egyenlő tekintélyű, sőt, a szerepek nem cserélhetők (a szülők nem válhatnak gyermekké, a gyerekek nem válhatnak szülővé). A szülők szerepe tehát nem lehet egyenrangú a gyermekek szerepével.²⁴ Mindezért a szülőkkal a gyermekek nem annyira jogviszonyban állnak, hanem inkább a kegyeletesség, vagyis a szülői szolgálatot meghálálni nem tudó hála és tisztelet érzése kell, hogy áthassa a gyermekek lelkét. Ide kapcsolódik a szülői tekintély kérdése is, ami arra való, hogy a gyermeket megtanítsa arra, hogy miképp kell élni felelősen a szabadsággal. Ma ez egy nagyon neuralgikus pont. Azért nincs engedelmesség, mert nincs igazi tekintély, hisz épp az igazi tekintély funkciója az, hogy az igaz, a jó, és a szép vonzáskörébe vigye és ott meg is tartsa az embert. Azt kell állítanunk, hogy „a gyermek még inkább igényli apjától azokat a férfias vonásokat, amelyeket a nő kíván meg a férfitől, és ő is azt várja anyjától, amit a férfi vár a nőtől, hogy testi-lelki otthont adjon neki. ... A mai fiatalság kritikai érzéke jóval fejlettebb, mint az előző nemzedéké volt. Hamarabb meglátják, hogy a szülők mennyire elmaradnak az ideál mögött; mennyire önzők, lusták és nem igazak a férfiak és mennyire nem szívesen anyák a nők. De nemcsak meglátják ezeket a hibákat, hanem, ami nagyobb baj, azonosulnak is velük”.²⁵ Ami marad, a tekintély helyében azt erőszaknak vagy kényeztetésnek nevezzük. A kényeztetés önkényt és szabadosságot, az erőszak pedig lázadást szül (nyomában az erőszakkal), nyomukban a különböző devianciákkal, súlyos esetben a harmonikus párkapcsolatra való képtelenséggel.

22 Vö. Pell, G., *Famiglia, anello di congiunzione tra le generazioni*, in Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Famiglia e procreazione umana. Commento sul documento*, Città del Vaticano 2007, 158–159. A családi védelem nélkül felnövő generációknak sok-sok lelki problémával és konfliktusokkal kell megküzdeniük. Vö. Kopp, M.-Skrabski, Á., *Alkalmazott magatartástudomány*, Corvinus Kiadó 1995; Kopp, M. – Skrabski, Á., *Magyar lelkiállapot*, Végeken Kiadó 1995.

23 Vö. Trujillo, L., *Valori sottostanti alla Carta dei Diritti della Famiglia pubblicata dalla Santa Sede*, in Pontificio Consiglio per la Famiglia, 1994. *L'anno della famiglia nella Chiesa*, Città del Vaticano 1995, 176.

24 Vö. Cappellini, E., *Prospettive del diritto di famiglia*, in *Monitor Ecclesiasticus* 105 (1980) 432–433.

25 Vö. Nyíri, T., *A keresztény ember küldetése a világban*, Budapest 1996, 198.

3. A CSALÁD FOGALMA KATOLIKUS SZEMMEL

Először egy az etnográfia által feltárt és tudomásunk szerint ma sem cáfolt ténnyel kell kezdenünk, ami az ősember életére vonatkozik. E kutatások szerint az ősember élete egyszerű volt, ami meglepően tiszta erkölcsi világnézetéből fakadt, mivel „a legősibb kultúrájú természeti népeknél a kultúrtörténeti módszerrel dolgozó modern kutatók egyszerű, de határozott egyistenhitet találtak. A végtelen és legfőbb személyes lénynek egy egyszerű ember bizalommal tárja fel magát, örömét, bánatát, vágyait, félelmét; parancsait követi és kegyelméért hálát ad. Ezen az ősi kultúrfokon az egyszerű ember nem vérszomjas és inkább csak önvédelemből öl; a tulajdont, amennyiben kialakult, meglehetősen tiszteletben tartja, elég tartós és túlnyomóan monogám házasságban él és családi élete hűséget és bensőségességet mutat”.²⁶ Ez lenne a mi eredeti természetünk.

A keresztény család eszméje visszatalálás ehhez az eredeti tervhez. És ez a eszme rögtön szembe találta magát a pogány világ házasság és család felfogásával, amivel szemben kezdettől fogva más identitást mutatott. Amiben e felfogásokban magára ismert, azt a magáénak ismerte, a tőle idegen elemet pedig eleve elvetette.²⁷ Így nem volt válasz (ezt nem tette lehetővé sem a meddség, sem a betegség, sem a hűtlenség, sem a házastársak egyikének tisztasági fogadalma).²⁸ A keresztény család egyrészt nem tette ki a gyermekét (ami a halálát jelentette), mint a nem kívánság és visszautasítás jelét, hanem másrészt összeszedte a talált gyermeket, befogadta és fölnevelte. E célból az egyház létesített először árvaházakat. A keresztény család ugyancsak visszautasította az abortuszt, a gyermek testi fenyítését (ám nem tagadta az olykor szükséges makarencóit); nem tárgyat látott a gyermekben, akinek engedelmeskednie kell a szülői önkénynek, hanem a krisztusi szabadságra, felnőve a szabad és felelősségteljes életállapot megválasztására nevelés alanyának tekintette. Mindezzel már az ógyház lefektette a gyermekjogi charta alapjait.²⁹ Mindezt tette azért, mert a gyermeket Isten áldásának és a házastársi szerelem gyümölcsének, míg a felnőtté vált gyermekét a szülői hivatás és nevelés remekművének tekintette.

Amikor a család ismertető jegyeit akarjuk meghatározni, óhatatlanul szólnunk kell a házasságról is, minthogy a keresztény szemléletben a házasság képezi a család alapját.³⁰ Ha a házasság, mint jogilag is rendezett és társadalmilag elismert intézmény képezi a

26 Vö. Brandenstein, B., *Etika*, Budapest 1938, 44.

27 Ez egyébként a katolicitásra általában jellemző magatartás, ami érthető, hiszen Krisztus révén a teljes emberre vonatkozó isteni tervet birtokoljuk. Ennek ismeretében látjuk meg, mi az, ami vele összeegyeztethető és mi nem.

28 Vö. Maritano, M., *La famiglia cristiana secondo i padri della Chiesa*, in *Salesianum* 69 (2007) 649–650

29 Vö. Pontificio Consiglio per la Famiglia, *La dignità dei bambini e i loro diritti*, Città del Vaticano 2002, 127–133.

30 A házasság fő motívuma ideális esetben a felek egymás iránti szeretete. Ahol nemcsak annak a mondanak van értelme, hogy: azért vagy a feleségem, mert szeretlek, hanem a fordítottja is hangsúlyos: szeretlek, mert a feleségem vagy. Ugyancsak az áldozatos házastársi szeretet a család összetartója és forrása a szülői, a gyermeki és a testvéri szeretetnek. Vö. Melina, L., *Verso una teologia della famiglia. Fondamenti del nesso tra evangelizzazione e famiglia*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 56.

család közelebbi alapját, akkor nyilvánvaló az is, hogy a házasságnak lényegi hatásai vannak a családra is. A család alapját tehát a házasságban kell látnunk, s nem pl. a pusztá leszármazásban, vagy együttélésben. A biológiai leszármazás eltörölhetetlen és megmásíthatatlan kötelék, annak erkölcsi felelősségével.³¹ A biológiai leszármazás azonban önmagában nem elég az emberré neveléshez; ahhoz szükségesek a kellő pszichológiai, lelki és szellemi tartós kapcsolatok is. Házasság és család, két természetes, egymást kiegészítő intézmény, amelyek mind jogi, mind pedig társadalmi szempontból különböznek egymástól. A II. Vatikáni Zsinat úgy mutatja be a házasságot, mint ami képmása és részese a Krisztus és Egyháza közti szeretetközösségnek, mint amit egyenrangú felek szabadon kötnek, mint ami a család eredete. A családot pedig úgy tekinti, mint a társadalom és az egyház alapsejtjét, mint olyan valóságot, amely szorosan összefügg az ember és a krisztushívő alapvető jogaival. A mi kultúránkban és civilizációnkban a család nagyon törekeny, mivel csak a szülőket és a gyermekeket foglalja magában. Ezért fontos, hogy a társadalom kiemelten támogassa a családokat (nevelés, egészségügy, nyugdíj, stb.).³²

A keresztény családot tehát a házasság szentsége szüli és táplálja, miként a család táplálja tagjait, hogy felnővén képesek legyenek a házasságkötésre, életállapotuk felelős megválasztására.³³ Ezért a család nem felbonthatatlan, csak alapja a házasság, vagyis alá van rendelve az elbocsátás törvényének; sőt, adott ponton magának a szülőnek kell elengednie és elküldenie gyermekét, épp felnövése, szabadsága kellő birtokba vevése miatt.³⁴

Ahhoz, hogy egy házasság és a rá épülő család valóban szeretet- és szolidáris közösség lehessen, a férfinak és a nőnek alapvetően azt kell nyújtania hitvesének, amit joggal várnak egymástól a felek. Így a nők a férfiatól elsősorban erőt várnak, hogy a férfi, férfi legyen. S a férfi „magával kemény, másokkal elnéző. Az igazi férfi fegyelmezett, mértéktartó, nagyvonalú, jóságos és gyöngéd. ... Aki tudatában van erejének, annak nincs szüksége erőszakra. Az igazán erős ember gyöngéd és nem erőszakos. ... A másik, amit a nők a férfiatól várnak, a felelősség. A felelősség azt jelenti, hogy vállalom tetteim negatív következményeit is. Van bátorságom szembenézni hibáimmal és mulasztásaimmal és ahol lehet, hajlandó vagyok kijavítani, amit rosszul tettem. ... A nők azt várják, hogy a férfiak érettük is vállalják a felelősséget. ... A nő legnagyobb öröme, ha nyugodtan rábízhatja magát a szeretett férfira. ... Harmadszor pedig elismerést vár a nő a férfitől. Emberi mivoltának igazolását és megerősítését várja. ... És mit vár a férfi a nőtől? ... A férfi társat, mindenben hozzá illő segítőt keres a nőben. ... A nők lehetőségeit az Odüsszeusz körüli négy nő érzékelteti a legjobban. Kalüpszó a független

31 Igaz, ezt kell mondanunk a szellemi és a lelki leszármazásról is, mivel annak nyomai is ott vannak az emberi személyiségen. Ám ezt el lehet árulni, meg lehet tagadni, tudatosan vele szembe lehet fordulni.

32 Vö. Navarrete, U., *Matrimonio e famiglia*, in *Folia Theologica* 5 (1994) 6–7.

33 Vö. Zanetti, E., *Sacramento del matrimonio e famiglia cristiana*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 272.

34 Vö. Höffner, J., *Keresztény társadalmi tanítás*, Budapest 2002, 111–112.

és nagystílű nő típusa. Az erósz paradicsomi szigetét teremti meg a férfinak. ... A szerelmi öröm egymagában nem elég a férfinak. Kalüpszó maga választja ki partnereit, a maga örömét keresi. Uralkodni akar, amit a férfi nem visel el. Ha Kalüpszó csak erotikus, akkor Kirké kizárólag a puszta szexre apellál (szexepil). A bűvöletesmégű, szégyentelen szemérmertlenség kioltja a férfiból a lelket és szellemet, és disznóvá teszi. Leigázza a férfit, de nem nyújt neki semmit. ... A harmadik női alak Nauszikaá. ... Ő a lányt testesíti meg, aki egészen a jövőnek él, és ezért szépen elrendezi a jelent. A szűz ereje szelidíti meg a férfi vad szenvedélyét. A szüzesség a kifejtett nő öntudatosan őrzött érintetlensége. ... A szüzesség nem tabu, hanem valódi érték, mert a kellő ideig őrzött testi-lelki érintetlenség teremtheti csak meg azt az érzelmi feszültséget egy fiatal nőben, ami szükséges ahhoz, hogy beteljesült asszony lehessen. A mai asszonyok hektikás frigiditása, inger nélküli izgalma gyakran annak a következménye, hogy nem voltak kellő ideig szűzek. Kalüpszók és Kirkék számtalan változata népesíti be a mai világot. A férfiak halálra ítélték Nauszikaát és csak az a szomorú, hogy a nők maguk hajtják végre ezt a halálos ítéletet. Mert Odüsszeusz végül is hazatér a sokajándékú Penelopéhez. Ő az otthon: lelkének kedves felesége. A megőrző és anyai, aki befogadja a férfit és szeretetébe rejti a világ elől. Körülveszi és otthont nyújt neki, amit csak nő tud adni egy férfinak. ... Penelopé megszüntetve-megőrizve emeli magába a többi három nőt és ebben rejlik varázsa. Ő az egész, a teljesség, amit egy férfi a nőtől vár”.³⁵ Nyilvánvaló tehát, hogy a Teremtő elválasztotta a nemeket és a szexualitást, míg a házasságban összekötötte őket. Nem azért, hogy kioltsák egymást, hanem azért, hogy termékeny feszültségük képessé tegye a házastársakat arra, hogy szeretet-közösségük alapja lehessen a családnak. A fenti szempontok főleg a két nem pszichológiai különbségét domborították ki, de jelezték egyúttal alapjukat, vagyis az ontológiai különbségüket is, nevezetesen az atyaiságot és az anyaiságot. Ezért joggal utasítja vissza egy férfi egy nő közeledését (és fordítva), ha az nem a fentebb kifejtett teljességet hordozza, akár az ismerkedés, a jegyesség vagy a házasság alatt.

Megjegyezzük végül, hogy az ógyház képesnek tartotta a boldog házasságban élő férfiakat, hogy feleségük beleegyezésével, teljesen önmegtartóztató életet éljenek és felvehessék a szent rendet. A cölebsz állapot, mint tökéletes önmegtartóztató életforma tehát nem a házas- és családi élet ellenlábasa, nem a szexualitás és a szeretet megtagadása, hanem annak valamiképp a meghaladása, a szeretetnek mintegy túlcsoordulása. A papnak is férfiasnak kell lennie, ám Krisztushoz hasonlóan a papi szívnek fel kell vennie valamiképp a női psziché vonásait is. Így tudja a pap valóban lelki atyaként élni férfiúi életét.

35 Vö. Nyíri, T., *A keresztény ember küldetése a világban*, Budapest 1996, 193–198.

3.1. A család helye a társadalom és az Egyház életében

A család arra hivatott, hogy őrizze és közvetítse az élet és a szeretet javait. A világi társadalom számára a család egy társas közösség az emberi személy növekedése és fejlődése számára. Az egyház számára pedig a keresztyén család tagjai számára szolgálat (ministerium) Isten népe építéséhez és tagjai nevelésére és megszentelésére.³⁶

A család természetes közösség,³⁷ mely keletkezését, létezését tekintve megelőzi az államot és bármely más közösséget. Ősmintája a Szentháromság.³⁸ Ennélfogva saját elidegeníthetetlen jogai és kötelességei vannak. A család továbbá nem pusztán jogi, társadalmi és gazdasági egység, hanem sokkal inkább szeretet- és szolidáris közösség, mely minden más társas alakulatnál alkalmasabb arra, hogy tanítsa és közvetítse a kulturális, erkölcsi, a szociális, a lelki, és vallási értékeket nemcsak a saját tagjai, de maga a társadalom számára is. A család az egyes generációk együttélésének a kitüntetett helye. Itt találkoznak a családtagok és a rokonok, akik segítik egymást, növekedvén az emberi bölcsességben. A társadalmi élet sok-sok problémájának lecsapódási helye, így a család életét igen jelentősen befolyásolják a munkanélküliség, a nők helyzete, a nevelés problémája, a nemzedékek közti feszültségek, stb.³⁹

A házasság megszentelt életállapot, ebből következően a rá épülő család is sajátos helye a kegyelmi életnek. A család tehát az isteni kegyelem sajátos színtere.⁴⁰ A házasságot a felek szabad és törvényes beleegyezése adja (amivel a felek mintegy fogadalmat tesznek Istennek), aminek lényegéből adódóan van meg a családi vonatkozása, mivel a férfi és a nő közti teljes életközösség létesítésére irányul, melyet közelebről a felek és a gyermek java jelez. A korábbi joggyakorlat ezt nem tagadta, de nem is hangsúlyozta, amikor a testhez való kizárólagos és örökös jogról beszélt. Ez a cselekmény egyszerre fejezi ki ugyanakkor a felek javát és a gyermek javát.⁴¹ A testhez való kizárólagos jog a másikkal való teljes odaadást jelzi és valósítja meg, mely a bensőséges élet- és szeretetközösséghez való jogot és kötelességet is magába foglalja.

36 Vö. Petroncelli Hübler, F., *Diritti e doveri della famiglia nell'educazione cristiana*, in *Monitor Ecclesiasticus* 112 (1987) 102–103.

37 Vö. Castaño, J. M., *Il diritto di famiglia della Chiesa*, in *Angelicum* 67 (1990) 161–162.

38 Vö. Melina, L., *Verso una teologia della famiglia. Fondamenti del nesso tra evangelizzazione e famiglia*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 51–52.

39 „A házasság a legkülönbözőbb kulturái, jogi, társas, gazdasági, nevelői problémák találkozója, s ezért az ellentétes világnézetek ütközője, a világnézeti harcoknak legérzékenyebb barométere, és egyben az égető társadalmi kérdések mindenkor nagy teherpróbája”. Vö. Schütz, A., *Dogmatika II*, Budapest 1937, 608–609.

40 Vö. Erdő, P., *A család Isten tervében*. Katekézis a család évében, Budapest 2011, 11.

41 Vö. Serrano Ruiz, J.M., *Famiglia e pluralismo religioso: note introduttive. Presupposti e prospettive nel sistema canonico*, in Aa.Vv., *Tutela della famiglia e diritto dei minori nel Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2000, 95.

Ahogy fentebb mondtuk, a keresztény családnak szolgálati szerepe van az Egyházban.⁴² Nevezhetjük ezért a keresztény családot kis egyháznak,⁴³ családi egyháznak (*familia est ecclesiola, ecclesia domestica*), mely rész kap az Egyház küldetésében.⁴⁴ Carlos Errazuriz szerint joggal beszélhetünk a házasság szentségének családi dimenziójáról.⁴⁵ Hívó és evangelizáló közösség, az Istennel való párbeszéd közössége, valamint az ember szolgálatában álló közösség, mely hirdeti és megvalósítja Isten házasságra és családra vonatkozó tervét.⁴⁶ Egyúttal evangelizálandó közösség is, vagyis egy időben alanya és tárgya is az evangelizációnak.⁴⁷ Sőt, az evangelizációnak, – a klérus mellett és vele együtt⁴⁸ – a család helyettesíthetetlen és nélkülözhetetlen alanya.⁴⁹ Az istentisztelet helye, valamint a világban az Isten szeretetéről való tanúságtevés helye is.⁵⁰ De helye nemcsak a humanitás iskolájának, hanem az evangélium meghallásának, az imádság iskolájának, és az evangélium híre átadásának is, befelé és kifelé egyaránt. Így válik részesévé az egyház küldetésének. Ám hogy ennek a feladatnak meg is tudjon felelni, a családnak magának is evangelizált, a lelkipásztorkodás által minősítetten támogatott közösségnek kell lennie. A lelkipásztorkodás tehát a családban, a családdal és a családért is történik. Amint az államnak megvan a kötelessége a családdal kapcsolatban, úgy megvan az egyház kötelezettsége is a keresztény családdal szemben. Védenie és biztosítania kell

42 Vö. Bonnet, P.A., *La ministerialità dei laici genitori*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 2 (1989) 341–362.

43 Már az egyházatyák is így hívták. Vö. Maritano, M., *La famiglia cristiana secondo i padri della Chiesa*, in *Salesianum* 69 (2007) 631.

44 A II. Vatikáni Zsinat ide vonatkozó okmányainak fő kommentárjai: Beyer, J., *Ecclesia domestica*, in *Periodica* 79 (1990) 293–326; Zalba, M., *De dignitate matrimonii et familiae fovenda*, in *Periodica* 55 (1966) 381–429. Természetesen csak analóg értelemben véve beszélhetünk a családról, mint egyházzal, hiszen a családok valamely részegyház tagjai, ennek a részegyháznak révén részesednek az egyház küldetésében. A családos emberek számára a fő evangelizációs hely maga a családjuk. Mely a házasság szentsége folytán sajátos kegyelemközlő hely is. A házasság szentségének kegyelme épp az, hogy a házastársakat arra szenteli, hogy a családjuk megszentelésén fáradozzanak és építsék így az egyházat, mint Isten népét. Vö. Zanetti, E., *Sacramento del matrimonio e famiglia cristiana*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 282.

45 Vö. Errazuriz, C., *Rilevanza canonica della sacramentalità del matrimonio*, in *Ius Ecclesiae* 7 (1995) 565.

46 Vö. Vanzetto, T., *Il diritto della famiglia nella Chiesa la famiglia in quanto soggetto ecclesiale*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 303–304.

47 Vö. Vázquez, C.S., *La famiglia soggetto di evangelizzazione in alcuni testi del magistero della Chiesa*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 35–46.

48 Maga „a cölibátus is rá van utalva a házasságra! Rá van utalva mindenekelőtt azért, mert a szerzetesi szüzesség és a cölibátus föladatai teljes férfit és teljes nőt kívánnak. Ennek a kiteljesedésnek természetes iskolája és tere a házasság. A cölibátus lemondott a nemiség fájának erről a természetes kertjéről; nem mondhat le azonban arról a tanulásról és elevenítő erőről, mely belőle feléje árad. Ő is arra van hivatva, hogy valósítsa az Isten országáért följánlott nemiségnek alap gondolatát, atyaiságát, illetőleg anyaiságát; mert csak ebben a kategóriában fogja természetszerűen, harmonikusan és termékenyen Isten országának érdekében értékesíteni embererőit”. Vö. Schütz, A., *A házasság*, Budapest 1940, 177.

49 Vö. Vanzetto, T., *Il diritto della famiglia nella Chiesa la famiglia in quanto soggetto ecclesiale*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 302.

50 Vö. Di Felice, A., *La famiglia nella normativa canonica e civile*, in *Monitor Ecclesiasticus* 105 (1980) 416–417.

elsősorban azokat a kegyelmi forrásokat (szentségek, hitoktatás, családlátogatás, stb.), melyek lehetővé teszik a családok számára a szent életet.⁵¹

Konkretizálva a család nagy vonalakban az alábbi sajátos funkciókkal rendelkezik: A) A házastársak számára és a jövőbeli családjuk számára mindenekelőtt fontos az, hogy kellő megfontoltsággal és érettséggel válasszák meg életük párját. Tudjuk, hogy a házasság, de maga a családi élet is alávetett a fejlődés törvényének, de ha a házasságra és így teljes életközösségre lépők nem kellő érettséggel tennék meg ezt, úgy abból mind a maguk, mind pedig családjuk számára károk keletkezhetnek. Ezért elsődleges feladata az ifjúságnak és a házasságra lépőknek, hogy kellő önfegyelmet vívjanak ki és állandóan törekedjenek a tökéletességre a Krisztus szabta eszményeknek megfelelően. Ez egyfajta tervezett, tudatos és állandó személyiségépítést jelent. Csak így várható, hogy a majdani család úgy fog együtt élni, ahogyan a zenekar kellő karmesterlettel kiadja a harmóniát.⁵²

B) Ami a szülők gyermeknevelési kötelezettségét illeti, első feladatuk a szülőknek, hogy tudatosítsák, ők a gyermekeik elsődleges nevelői, s ezt a kötelemet nem háríthatják az iskolára és a többi nevelő tényezőkre. A gyermek nevelésében három dolog állandó szem előtt tartásával és a helyes nevelési módszer alkalmazásával lehet komoly eredményt elérni: a) az állandó és tanulmányozó megfigyelés, b) a testi-lelki tehetségek szolgálata és c) a hibás és rendezetlen hajlamok gyomlálása. E három szempont együttes és tervszerű érvényesítése a nevelés sikeréhez feltétlenül szükséges. A megfigyelésnek ki kell terjednie a gyermek testi, értelmi, esztétikai, erkölcsi, társadalmi és vallási tehetségeire. Mindez nem tesztelés vagy a gyermek intimszférájába indokolatlanul betekintést nyerni akaró kíváncsiság a szülő részéről, hanem igazi szeretettel teljes magatartás; nem elkényeztető, nem is pusztán ösztönös vonzódás, hanem a mindig jót akaró és jót adó következetes közeledés. Nem szabad azt hinnünk, figyelmeztet Marczell Mihály, hogy „a fejlődő gyermek igényli vagy nagyra becsüli a becézgető és mindent elnéző szeretetet. Átmenetileg örül neki, mert szabadossága nem kap korlátot, de később maga is észreveszi, hogy a családban túlzóan központtá emelkedett és mindenki körülötte forog. A jót akaró, komoly szeretet hamarosan életigénye lesz és készségesen fordul lelki ügyeiben is az őt igazán szerető szülők felé”.⁵³ Ma ezt a tevékenységet úgy is hívjuk, hogy a gyermekben kialakítani az ösbizalmat.⁵⁴ A szülők példája és nevelő tevékenységének gyümölcse, ha a gyermekben gyökeret ver az önbecsülés, mely értéknek tekinti önmagát, melynek kidolgozásán megéri fáradozni. Ha életértéknek tartja a munkát, mely a lélek rugalmasságát és tehetségeinek kibontakoztatását szorgalmazza. A növekvő

51 Vö. Lo Castro, G., *Famiglia e matrimonio nella temperie della modernità*, in Aa.Vv., *Tutela della famiglia e diritto dei minori nel Codice di Diritto Canonico* (Studi Giuridici LIII.), Città del Vaticano 2000, 19.

52 Vö. Marczell, M., *Család és nevelés*, in Almásy, J. (szerk.), *Katolikus írók új magyar kalauza*, Budapest 1941, 188–190.

53 Vö. Marczell, M., *Család és nevelés*, in Almásy, J. (szerk.), *Katolikus írók új magyar kalauza*, Budapest 1941, 201.

54 Vö. Gatti, G., *Educazione morale e sessuale nella famiglia*, in *Salesianum* 69 (2007) 726–727.

gyermeknek át kell éreznie azt is, hogy az öntökéletesítés egyik, hacsak nem legnagyobb eszköze az önfegyelmzés, az élvezetekben való igénytelenség és az áldozatosságig fokozott önmegtagadás. A gyermeknek mind jobban éreznie kell tetteinek súlyát, s mind jobban képes legyen felelni azokért, őszintén elismerve esetleges gyengeségét vagy hibáját. Mindinkább tudatában kell lennie az értékeknek való engedelmességnek és azok megtestesítőinek, a különféle tekintélyeknek. Ez pedig feltételezi az eszmék és eszmények világának felfedezését, azok szolgálatát, hogy ugyanazon értékeknek rendelődik alá minden ember. Ez minden párbeszéd és közös cselekvés alapja.⁵⁵ A szülő figyelme terjedjen ki tehát a gyermek játékaira, beszédére, társaira. Itt egyrészt tartsa távol a rossz hatásoktól, másrészt olyan társakat próbáljon találni gyermekei számára, akik jó hatással lesznek rá. Különösen is fontos szülői kötelesség, hogy megvédjék gyermekeiket a károsító tapasztalatoktól, erőszaktól, stb.⁵⁶ Amennyiben a szülő valamiféle hibát látna gyermeke viselkedésében, annak első kezelése: a gondos és szeretettel teljes intő megmagyarázás. Ez sohase történjen durván és keményen, és lehetőség szerint ne legyen hirtelen és mások előtt megszégyenítő, hanem szelíd és az észrevétel után nem sokkal és ha lehet négy szem közt. Ha ez nem vezetne eredményre, úgy erőteljesebb legyen a figyelmeztetés, melynek feddés a neve (mely nem haragból eredő), ami szintén minden megszégyenítést mellőzzön. Végül ennek eredménytelensége esetén jöhet csak a feddő büntetés, melynek a tényleges és akaratos rossz magatartást kell sújtania. Formája valamilyen a gyermek számára kedves tevékenység eltiltása, végső esetben és egészen kivételesen alkalmazható a testi fenyegetés. A büntetés letöltése után történjék meg a kiengesztelődés és a feledés homálya fedje az elkövetett tettet.⁵⁷ Tudatosítsuk a gyermekben, hogy a legfőbb parancs a szeretet, s minden parancs ennek van alárendelve. Készítse fel a szülő a gyermekét a felelős életállapot, vagyis a hivatás megválasztani tudására is. Ehhez is, de az egész neveléshez fontos a rendszeres törődés és a gyermekkel való bizalmas beszélgetés.

A nevelés általában az életereszmény felfedeztetésében és az azt szolgáló erények ki-művelésében áll. Az erkölcsi nevelés sikerét, és így a személyi érettség elnyerését a szeretetteljes és szilárd fegyelem biztosítja. Ma már látjuk, hogy ahol ez hiányzik, ott nem fejlődik ki a kellő erkölcsi autonómia, hanem ellenkezőleg, az épp a bénító függőség, a belső bizonytalanság és az érzelmi valamint magatartási zavarok forrása.⁵⁸ Míg az ősbizalmat főleg az anya, addig a kellő erkölcsi tudatot inkább az apa alakítja ki

55 Vö. Marczell, M., *Család és nevelés*, in Almásy, J. (szerk.), *Katolikus írók új magyar kalauza*, Budapest 1941, 209–210.

56 A szülőknek az alábbi erkölcsi-jogi kötelességeik vannak gyermekeikkel szemben: 1) kötelesek el-látni gyermekeik fizikai szükségleteit. 2) kötelesek megóvni gyermekeiket a fizikai bántalmaktól. 3) köte-lesek kielégíteni gyermekeik szeretet-, figyelem- és érzelemigényét. 4) kötelesek megvédeni gyermekeiket az érzelmi bántalmaktól. 5) kötelesek morális és etikai útmutatást adni gyermeküknek. Vö. Forward, S., *Mérgező szülők*, Budapest 2000, 38.

57 Vö. Marczell, M., *Család és nevelés*, in Almásy, J. (szerk.), *Katolikus írók új magyar kalauza*, Budapest 1941, 216–217.

58 Vö. Gatti, G., *Educazione morale e sessuale nella famiglia*, in *Salesianum* 69 (2007) 728.

a gyermekben,⁵⁹ következképp mindkét szülő jelenlétére szükség van a teljes értékű nevelés során. Aki a családban „nem sajátítja el a bizalmat, a segítőkészséget, a másokért való áldozatvállalást, a gondolatok, érzelmek, javak, lehetőségek kicserélésének a képességét, az nehezen lesz hasznos tagja a társadalomnak”.⁶⁰

A szexuális nevelés,⁶¹ mint az erkölcsi nevelés része abban áll, ha a gyermek elfogadja nemét és kivívja a tisztaság erényét, majd képessé lesz a felelős nemzésre,⁶² képessé válik a saját belső késztetéseinek kontrollálására, szert tesz a felelősségérzetre, a másik tiszteletére, az önmagával és embertársaival való őszinteségre.⁶³ Ma különösen fontos lenne a bizalom, a kölcsönösség és az együttműködni tudás készségeinek kialakítása, amit leginkább a jó családban lehet elsajátítani, vagyis ebben sincs a családnak párja, valódi vetélytársa.⁶⁴ Ha a szülők markánsan megjelenítik egymás és gyermekeik számára nemi identitásukat, a fentebb leírtaknak megfelelően, úgy aligha lesz a gyermekeknek a saját nemi identitásukkal kapcsolatban problémájuk. Ez a legjobb és leghatékonyabb nevelés e téren. Ma a szexuális nevelésnek különös szerepe van, ami nemcsak a biológiai felvilágosítást jelenti, sőt, annak ez inkább a kevésbé fontos oldala, hiszen annak hiányosságait pótolják az ösztönök. Az integrált, humanizált szexualitás, vagy hagyományosan a tisztaság és az ezt védő szemérem erényére kell tanítani. A nemek pszichológiai különbségét nem veszi tudomásul a túlhajtott feminizmus sem, nyomában a családi élet zavaaraival.⁶⁵ Látjuk a nemi struktúrák liberalizációja okozta károkat, mely előbb a fogamzásgátlásban, a nemzés nélküli szexualitásban,⁶⁶ a mesterséges megtermékenyítés technikájában, vagyis a szexualitás nélküli nemzésben folytatódott, majd végül a genderben, vagyis az identitás nélküli szexualitásban csúcsosodott ki. Ez a folyamat más súlyos szexuális viselkedészavarokhoz is vezetett, melyek nem a tisztaság útját járták: így az autoerotika, a homoszexualitás, pedofília, nemi erőszak. Ezek a tünetek valamiképp arra a tényre vezethetők vissza, hogy az ember megtagadta tulajdon természetét, hogy ti. az Isten őt férfinek és nőnek teremtette; a mai társadalom veszélyezteti az egészséges nemi identitás kialakulását, akár a családon belül, akár kívülről, s végső hatása a társadalom destrukciója.⁶⁷ Vissza kell tehát jutni az eredeti isteni

59 Vö. Di Rosa, G., *Famiglia e genitorialità: il ruolo del padre*, in *Laós* 14 (2007) 39–46.

60 Vö. Erdő, P., *A család Isten tervében*. Katekézis a család évében, Budapest 2011, 25.

61 Az emberi szexualitás katolikus felfogásáról bővebben lásd: Adam, A., *Der Primat der Liebe*, Köln, 1947; Fuchs, J., *Die Sexualethik des heiligen Thomas von Aquin*, Köln 1949; Erharter, H. – Schramm, H.-J. (hrsg.), *Humanisierte Sexualität, partnerschaftliche Ehe, erfüllte Ehelosigkeit*, Wien 1971; Auer, A. – Teichtweier, G. – Strätling H und B. et alii, *A testben való ember. Test és nemiség mai keresztény szemmel*, Bécs 1981.

62 Vö. Di Pietro, M.L., *Famiglia e sessualità*, in *Familia et Vita* 14 (2009) 189–200.

63 Vö. Gatti, G., *Educazione morale e sessuale nella famiglia*, in *Salesianum* 69 (2007) 732.

64 Vö. Donati, P., *La famiglia e le virtù sociali*, in *Familia et Vita* 14 (2009) 233–259.

65 Vö. Bene, É., *Emancipációs bumeráng*, Budapest 2007.

66 Ennek és a családra tekintettel nem levő népesedéspolitikáknak már látjuk sok problémát indukáló következményét, a népesedés fogyását és a társadalmi élet súlyosodó torzulásait, gondjait. Vö. Bene, É., *Megdölt életfa*, Budapest 2006.

67 Vö. Leuzzi, L., *La sessualità torni ad essere il luogo dell'amore*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 195–197.

tervhez, amely szerint a nemzés helye a házasság, motívuma a felelős családtervezés tudatában megélt házastársi szerelem, melyben nem válik el, hanem szerves módon együtt marad a szerelem és a nemzés.⁶⁸ A szülők nem pusztá végrehajtói az előre meghatározott erkölcsi normáknak, de nem is önkényes urai a szexualitásuk nemző dimenziójának, hanem a Teremtő munkatársai.

Megvan a szülők vallási nevelési kötelessége is. A keresztény szülők a gyermekeik első evangelizátorai, akik bevezetik őket a keresztény hitbe, a vallás gyakorlásába.⁶⁹ Ma ezt úgy is hívhatjuk, mint sikeres szocializációt (ennek a vallási nevelés is lényegi része), s így válhat a család valóban a társadalmi életre oktató és nevelő intézményé (seminarium rei publicae), az életnek és a nevelésnek az iskolájává.

Nem szabad végül kevésre becsülnünk „azt a nevelő és idítő hatást sem, amelyet a gyermek szüeleire gyakorol. A gyermek feltartóztatja a szülők idő előtti megöregedését és melegséget visz a megszokottság unalmába. A gyermekek révén új feladatok, új célok nyílnak meg a szülők előtt is, gyermekeik vezetésénél mintegy önmagukat élik át ismét; a jó példa kényszere önmagukkal való törődésre, önfegyelmzésre serkenti őket. S a gyermek neveltetésének, jövődő boldogulásának az érdeke a társadalom iránt is fokozott érdeklődésre készíti a szülőket”.⁷⁰

3.2. Az Egyház illetékessége a házasság és a család vonatkozásában

Az illetékesség általában valamiféle beleszólási felhatalmazottságot jelent egy adott kérdés megválaszolásában, s a válasznak normatív értéke (erkölcsi, jogi vagy illembeli) van egy adott közösség számára.

Az egyház (a katolikus egyház és azok az egyházak, melyeket a katolikus egyház egyházaknak ismer el) illetékessége, beleszólása a házassági és a családi kapcsolatokba egyrészt legitim (a házasság szentség), másrészt igen összetett. Minthogy ezek az intézmények alapvető emberi kapcsolatokat fejeznek ki és azokat stabilizálják épp az egyén és a közösség java érdekében, a vallásnak nem szabad hallgatnia. A tanító, vagyis doktrínabeli illetékesség biztosan megilleti az egyházat. Ugyancsak megilleti az egyházat az a felhatalmazottság is, hogy megítélje, mikor térnek el bizonyos felfogások bűnös módon a Teremtés rendjétől (poligámia, szexuális visszaélések, stb.). Ezeket az illetékességeket nevezhetjük tanítói-lelkipásztori jellegű illetékességnek. Ezen túl felvetődik a jogi illetékesség kérdése is, melynek sokkal erősebb hatásai vannak a házasság és a család viszonyainak rendezésében. Ez feltételezi azt, hogy a házasság és a család intézményei, a bennük fellelhető relációk közt vannak olyanok, melyek jogilag rendezhetők és rendezendők, s ezekben az egyháznak felhatalmazása van arra, hogy kötelező előírásokat adjon és szükség esetén szankcióval szerezzen azoknak érvényt.

68 Vö. Pell, G., *Famiglia, anello di congiunzione tra le generazioni*, in Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Famiglia e procreazione umana*, Città del Vaticano 2007, 154.

69 Vö. Branchina, V., *Famiglia e iniziazione cristiana dei figli*, in *Laós* 17 (2010) 27–38.

70 Vö. Kecskés, P., *A keresztény társadalomszemlélet irányelvei*, Budapest 1945, 104–105.

3.2.1. Van-e valódi családjoga az egyháznak?

Amennyiben rendszertanilag vizsgáljuk a kérdést, nincs a szónak sem abban az értelmében családjoga az egyháznak, mely a családot alkotó tagok egymás közti viszonyát, sem pedig a családnak, mint önálló intézménynek a jogait és kötelességeit a Kódexben külön cím alá rendezetten hozná.

Ami pedig a tartalmi vizsgálatot illeti, megtalálható a Kódexben, igaz elszórtan, egy alapvető családjog,⁷¹ a szó fentebb hozott mindkét értelmében. Sőt, ha hozzávesszük a Családjogi Chartá-t,⁷² és most már a nemzetközi gyermekjogi egyezményt (bár ez utóbbit nem az egyház, hanem az ENSZ adta ki), akkor nagy vonalakban rendelkezésünkre állnak azok a természetjogi és egyéb tételes jogelvek, melyekre már olyan konkrét családjog alkotható, ami valóban megfelel az egyház házasság- és családeshményének.⁷³

A zsinat után több kanonista felvetette egy családjog létjogosultságát az egyház jogrendjében, s erre vonatkozóan a kódexrevízió során volt is szövegtervezet, ami, mint külön cím benne lett volna a házasságjogi részben. 1981-ben a Család Pápai Tanácsa azt a javaslatot tette, hogy adjanak hozzá még néhány előírást az 1980-as Házassági Törvénytervezetnek a házasság hatásairól szóló három kánonjához. Ezek a módosító indítványok a) a házasság és a keresztény család közti kötelékre, b) a családnak, mint családi egyháznak a minősítésére, c) a házastársaknak, mint akik egymás és a gyermekeik számára a hit munkatársaira és tanúira és 4) a családnak, mint az egyházi közösségre, valamint az erények gyakorlására és a társadalmi együttműködési érzékre való nevelés első és alapvető iskolájának szerepére vonatkoztak. Ám ezeket a törvényhozó végül nem

71 Vö. Eisenring, G., *Die Frage nach einem Familienrecht in der kirchlichen Rechtsordnung*, in *Ius Ecclesiae* 2 (1990) 86.

72 A család jogai közt kell említenünk a *Familiaris Consortio* 46. pontjában megjelölt jogokat. A családnak joga van: 1) ahhoz, hogy családként létezzon és fejlődjék: azaz minden embernek (még a szegénynek is) joga van a családalapításhoz, valamint a családfenntartáshoz szükséges javakhoz. 2) az élet továbbadásához és a gyermekek neveléséhez. 3) a házastársi és családi élet bensőségéhez. 4) a házassági kötelék és a házasság intézményének stabilitásához. 5) vallásos hitük megvallásához és továbbadásához. 6) ahhoz, hogy a gyermekeket saját kultúrájuk és vallási hagyományaik és értékeik szerint neveljék az ehhez szükséges eszközökkel és intézményekben. 7) a fizikai, társadalmi, politikai és gazdasági biztonságához, főleg a szegények és betegek esetében. 8) a rendezett családi élethez szükséges lakáshoz. 9) ahhoz, hogy a család önmaga, vagy társulati formában képviselőt és megnyilatkozási fórumot kapjon a kulturális, társadalmi és gazdasági hivataloknál. 10) ahhoz, hogy más családokkal és intézményekkel egyesületet alkosson feladatai jobb megoldása érdekében. 11) a kiskorúak gondozásához és védelméhez (alkoholizmussal, kábítószerrel, pornográfiával és más ártó hatásokkal szemben) intézmények és törvények segítségével. 12) a tisztességes pihenéshez, amely egyúttal a család értékeit is támogatja. 13) ahhoz, hogy az öregek méltó módon éljenek és halhassanak meg. 14) ahhoz, hogy jobb életfeltételek biztosítása végett családként kivándorolhasson. A családjogi Charta ezt az anyagot rendezte 12 cikkelybe, melynek elején egy bevezetés és egy preambulum áll.

73 A családjogi chartával kapcsolatban megjegyezzük, hogy azt a Szentszék minden nemzet és politikai erő számára készítette, hogy támpontokat adjon a világi törvényhozásoknak és így dialógusba bocsátkozzék velük. Vö. Trujillo, L., *Valori sottostanti alla Carta dei Diritti della Famiglia pubblicata dalla Santa Sede*, in Pontificio Consiglio per la Famiglia, 1994. *L'anno della famiglia nella Chiesa*, Città del Vaticano 1995, 174.

iktatta be a kánonok közé.⁷⁴ A törvényhozó tehát nem kodifikálta a tervezett kánonokat. Mindazonáltal a felvetett kérdés azóta is élénken foglalkoztatja a kánonjogászokat.

Két nagy táborra oszthatók a kérdésre adott válasz tekintetében a kanonisták. Az egyik azt állítja, hogy van az egyháznak valódi családjoga (tehát jogi illetékessége is van erre vonatkozóan),⁷⁵ míg a másik csoport azt állítja, hogy ilyen nincs, mivel az egyháznak a család vonatkozásában inkább csak erkölcsi és pasztorális illetékessége van.⁷⁶ Heinz Mussinghoff például, aki szerint az egyháznak van saját családjoga, három nagy téma köré rendezte a házasság és családjogra vonatkozó kánoni joganyagot: *bonum coniugum*, *bonum proles* és *bonum familiae*,⁷⁷ mely utóbbiban főleg a család evangelizáló küldetéséről beszélt.⁷⁸ Ezt a sémát ki lehetne egészíteni egy *bonum societatis* seu *Status* témával, kimutatva benne a társadalom családdal kapcsolatos kötelemeit, illetve a család társadalmi áldásait. A másik vélemény szerint az egyház csak a házassággal kapcsolatban rendelkezik valódi jogi illetékességgel, a családdal kapcsolatban pedig inkább lelkipásztori kötelezettségei vannak. A megkereszteltek vonatkozásában a házasság lényege tekintetében született, kizárólagos és autonóm a jogi illetékessége, mivel a házasság két megkeresztelt között szentség, míg a családot illetően, annak ellenére, hogy a házasságból ered, nincs különösebb kormányzati hatalma, mivel azok az értékek, amiket a családban védeni és aktualizálni kell, az állam illetékességébe tartoznak.⁷⁹ A család értékeinek jogi védelme az állam, a világi hatóság illetékességébe tartozik (tulajdonjog, lakóhely, munkahely, nevelés, egészségbiztosítás, vallásszabadság biztosítása, stb.). Itt az egyház csak felszólalhat, helyteleníthet, vagy dicsérhet. Ha joghatósága ezen a területen nincs is az egyháznak, de mivel olyan fontos intézményről van szó (akár az egyház életében is!), igen intenzív lelkipásztori gonddal veszi azt körül.⁸⁰ Ez a lelkipásztori gondoskodás egyrészt konkrét gondoskodást, másrészt tanítást, a társadalom intézményrendszerének, a politikának a serkentését jelenti, azt hogy megfelelő eszközökkel biztosítsák a családok jogait és azokat a feltételeket, melyek révén a családok alapvető kötelességeiket is teljesíteni tudják. Az egyház családot érintő jogi előírásai főleg e lelkipásztori gondoskodást fejezik ki.

Úgy tűnik elemzésünkéből, hogy az egyháznak főleg házasságjoga van. Éspedig azért, mert a házasság tekintetében rendelkezik kormányzati hatalommal, míg a család vonatkozásában egy alapvető, de nem teljes jogalkotása van, melyek inkább a házasságjog

74 Vö. Castaño, J. M., *Il diritto di famiglia della Chiesa*, in *Angelicum* 67 (1990) 176.

75 Vö. Carreras, J., *La giurisdizione della Chiesa sulle relazioni familiari*, in Carreras, J. (a cura di), *La giurisdizione della Chiesa sul matrimonio e sulla famiglia*, Milano 1998, 1–76, sajátosan 59–76.

76 Vö. Stankiewicz, A., *Famiglia e filiazione in diritto canonico*, in Wrocenski, J. – Krajczynski, J. (redakcja), *Finis legis Christus*, Warszawa 2009, 194–195.

77 Ennek a *bonum familiae*-nek a tartalma lehetne a Családjogi Charta kodifikált 12 cikkelye.

78 Vö. Mussinghoff, H., *Familienrecht im Codex Iuris Canonici*, in *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 34 (1983) 96–130.

79 Vö. Navarrete, U., *Matrimonio e famiglia. Due istituzioni complementari*, in *Folia Theologica* 5 (1994) 17.

80 Vö. Navarrete, U., *Matrimonio e famiglia. Due istituzioni complementari*, in *Folia Theologica* 5 (1994) 5–18.

sajátos explikációi, de nem nevezhetők valódi családjognak, mivel a családok jogainak hatékony védelmét az állam illetékes és ezért köteles ellátni, minthogy a házasság tisztán polgári hatásai főleg a család védelmére és a családi élet hatékony előmozdítására vonatkoznak.

4. A CSALÁDJOG FOGALMA ÁLTALÁBAN

A világi jogrendek a házassági és a családi jogviszonyok rendezésére a jogoknak és kötelességeknek egy viszonylagosan önálló egységét, vagyis az ún. családjogot hozták létre. Ez az önálló jogi terület azokat a jogviszonyokat szabályozza, melyek a közös elődtől származó személyek, illetve a házassági kapcsolatban álló férfi és nő, valamint a jogszabály által a családban vérségi kötelék vagy házassági kapcsolat nélkül beilleszkedett személyek között állnak fenn.⁸¹ A családjog a mai világi jogalkotások tükrében három nagy területet ölel fel: 1) a házasságjogot,⁸² 2) a rokoni jogot⁸³ és 3) a gyámsági jogot.⁸⁴ Ezen kívül természetesen más jogterületeknek is megvan a maguk befolyása a családjogra.⁸⁵

Ha ezekkel a területekkel összehasonlítjuk a kánonjogi előírásokat, akkor azt látjuk – az Egyház illetékességének megfelelően – hogy igazából csak házasságjogunk van. A családokra vonatkozó kánonjogi előírások főleg a szülők nevelési, sajátosan is vallási nevelési jogukra és kötelezettségükre vonatkoznak. A család egyéb, főleg vagyoni jogi viszonyaira vonatkozóan a kánonjog, bár egy alapvető családjog körvonalai kirajzolódni látszanak benne, aligha tud hatékony jogi előírásokat alkotni.

5. A CSALÁDRA VONATKOZÓ EGYHÁZI TÖRVÉNYHOZÁS

A Kódexben a családra vonatkozó előírások négy alapkérdés köré csoportosíthatók: 1) A házasság joga és gyakorlásának a feltételei (ez a legalaposabban kidolgozott joganyag), 2) a házassági kötelékből származó kölcsönös jogok és kötelességek, melyek alapját a házasság tulajdonságai és javai alkotják. 3) a szülők és a gyermekek közti kap-

81 Vö. Erdő, P., *Családjog az Egyházban*, in Puskás, A. (szerk.), *A Szent Titok vonzásában. A hetvenéves Fila Béla köszöntése* (Studia Theologica Budapestinensia 32), Budapest 2003, 53.

82 Ez a terület magába foglalja a házasságkötésből eredő jogokat és kötelezettségeket, a kötelék megszűnésére, illetve érvénytelenségére vonatkozó szabályokat.

83 Ez a jogilag rendezett terület magába foglalja a családon belüli jogviszonyokat, így az örökbe fogadást, a rokontartást, a szülők és a gyermekek közti jogviszonyokat.

84 Ez a terület a szülői felügyelet alatt nem álló kiskorú gyermekekre vonatkozó jogviszonyokat szabályozza.

85 Vö. Erdő, P., *Családjog az Egyházban*, in Puskás, A. (szerk.), *A Szent Titok vonzásában. A hetvenéves Fila Béla köszöntése* (Studia Theologica Budapestinensia 32), Budapest 2003, 54. Így 1) az alkotmányjogban, mely a házasság és a családvédelmét szolgáló alapvető jogokat rögzíti; 2) a közigazgatási jogban az anyakönyvezés szabályai; 3) a társadalombiztosítási jogban a családtámogatási rendszerre vonatkozó jogszabályok; 4) a nemzetközi jogi és a nemzetközi magánjogi családokra vonatkozó előírásai; 5) a polgári eljárásjog vonatkozó előírásai a bontóperre és a családi jogállásra; 6) a kiskorúak állami gondozására vonatkozó joganyag, stb.

csolatokat rendező jogok és kötelezettségek, melyekben a fő szempont a családi nevelésre esik és 4) a család és a külvilág kapcsolatait rendező jogok és kötelezettségek. Ide sorolhatók főleg a nevelésre és a keresztény életbe való beavatásra vonatkozó családi kötelezettségek és jogok.⁸⁶

5.1. A család mint önálló, sajátos identitással rendelkező társadalmi egység

A család akár a világi társadalomban, akár az egyházban is sajátos önállósággal rendelkező egység, jogok és köteleességek alanya.⁸⁷ Jogait és köteleességeit tehát nem az állam engedélye, vagy sajátos korhoz kötött etikai követelmények legitimálják, hanem azok alapvető struktúrájában gyökereznek.⁸⁸ Természetes és élő, szerves egység, így erkölcsi személy voltuk vélelmezhető (familia suverena).⁸⁹ Bár egy cél felé tör, mely tagjai céljait és erejét meghaladja, ugyanakkor segítségre szorul feladatai betöltéséhez. Az egyházban vannak állandó közösségek, melyek tagjai életállapokra vállalkoznak, tehát élethosszig tartanak, így a szerzetesség vagy klérushoz tartozás. E stabilitás tekintetében hasonló a házások állapota. Míg a család esetében már nem beszélhetünk ilyen stabilitásról, mivel a családtagok, vagyis a felnőtté vált gyermekek önálló családot alapítanak vagy olyan életállapotot, hivatást választanak, ami, ha nem is szünteti meg a családhoz tartozásukat, de gyakorlatilag új családba sorozza őket.

Mindenek előtt említendőek a házasság jogai és köteleességei között a világi hívek jogai és köteleességei. Így főleg az egyházzal való teljes közösség megőrzése (ez mindenek előtt a tanítóhivatali kijelentésekhez való hűséget jelenti), a szent életre törekvés, a gyermekek keresztény nevelése; joguk kérni az egyház pásztoraitól és részt kapni az egyház főleg lelki javaiból. Joguk van az apostolátusra, a keresztény nevelésre, a házastársak is kifejezhetik a pásztoroknak kéréseiket, illetve a családok is jogosultak társulások létrehozni és működtetni.⁹⁰ A családok is szabadon rendezhetik be és szervezhetik mindennapi és vallási életüket és annak rendjét, melynek felelős irányítói a szülők.

A plébános kötelességei a családokkal szemben: a) tanítsa híveit a családi imádságra. b) látogassa a családokat azért, hogy megismerje híveit és gondjaikat. c) azon legyen, hogy a házastársak és a szülők köteleességeik teljesítésében támogatást kapjanak és segítse a családban a keresztény élet erősödését. d) a családi hitoktatásban mozdítsa elő és támogassa a szülők munkáját. f) részesítsék a hívőket abban a tanításban is, amit az egyház tanítóhivatala ad elő a család egységéről, szilárdságáról és feladatairól.⁹¹ A Kódex bár a plébános jogai és kötelességei között említi e feladatokat, ám e feladatok általában

86 Vö. Arrieta, J. I., *La famiglia nell'ordinamento canonico*, in *Ius Ecclesiae* 7 (1995) 554.

87 Vö. Arrieta, J. I., *La famiglia nell'ordinamento canonico*, in *Ius Ecclesiae* 7 (1995) 555.

88 Vö. D'Agostino, F., *Una filosofia della famiglia*, Milano 1999, 171.

89 Vö. Kecskés, P., *A keresztény társadalomszemlélet irányelvei*, Budapest 1945, 106.

90 Vö. Montan, A., *Famiglia e pluralismo religioso: la prospettiva ecclesiale*, in Aa.Vv., *Tutela della famiglia e diritto dei minori nel Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2000, 117.

91 Vö. Navarrete, U., *Diritto Canonico e tutela del matrimonio e della famiglia*, in Aa.Vv., *Ius in vita et in missione Ecclesiae*, Città del Vaticano 1994, 992.

klerikusi feladatnak is minősülnek (amit a plébános tudtával és legalább vélelmezett engedélyével végezhetnek az illetékességi területén élő klerikusok).

Ha valamilyen ok miatt a misén való részvétel lehetetlenné válik, ajánlatos, hogy a hívek vegyenek részt igeliturgián, illetve ennek hiányában kellő időt töltsenek imádságban egyénileg, a családban vagy több családból álló csoportban (1248. k. 2§).

A katolikus jegyeseknek joguk van a házasságra való kellő felkészülésre és felkészítésre (1063. k.) és kötelességük az egyházi házasságkötés.

A szülők kötelessége, hogy született gyermeküket mielőbb megkereszteltessék, gondoskodjanak arról, hogy ne kapjanak a keresztény szellemtől idegen nevet. Lehetőségük van gyermekük számára kijelölni a keresztszülők személyét.⁹²

Emigráns családok vallási szükségleteiről az egyháznak is gondoskodnia kell:⁹³ A családoknak megvan a kivándorlási joguk, ha hazájukban nem találnak kellő megélhetési forrást, vagy politikai, és egyéb okokból menekülnék el onnan. A kivándorlás révén nagy bizonytalanságok várhatnak az ilyen családokra, nem ismerik a nyelvet, a helyi kultúrát, tehát különleges segítségre szorulnak, hogy új otthonra és biztonságra lehessenek. A kivándorlóknak kötelességük beilleszkedni a fogadó ország életrendjébe, míg a befogadó országnak segítenie kell őket a beilleszkedésben, biztosítva számukra az emberhez méltó életet. Az egyháznak kötelessége, hogy biztosítsa a kivándorlók számára az anyanyelvű vallásgyakorlást. Ezt szolgálja a misszió, vagy a személyi plébánia, illetve a speciális helynöki hivatal létesítése.

A Kódexben vannak bizonyos büntetőjogi tényállások is, melyek érintik a családi jogokat:⁹⁴ A korábbi fegyelemmel szemben az új törvénykönyv már nem tekinti bűncselekménynek (ám súlyos bűnnek továbbra is igen!) a bigámiát, a házasságtörést, az ágyasságot és az incestus-t. Csak az ágyasságnak maradtak bizonyos jogkövetkezményei, mint házassági akadály, illetve klerikusok és szerzetesek esetében vannak a szexuális bűnöknek sajátos büntetőjogi következményei. A házasságtörés és más súlyos cselekmények törvényes okai lehetnek a házastársak különválásának (a házassági kötelék ilyen esetben marad, de a házastársi jogok részben vagy egészben felfüggesztődnek). Büntetett a már említett abortusz, vagy ha a szülők tudva és akarva más vallásban neveltetik vagy nevelik gyermeküket (1366. k.). Ezen tényállások közül a családi életet a házastársak törvényes különválása módosítja.

92 Vö. Bianchi, P., *Il diritto di famiglia della Chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 296.

93 Vö. Marchetto, A., *La famiglia degli emigranti*, in *Familia et Vita* 14 (2009) 219–232.

94 Vö. Bianchi, P., *Il diritto di famiglia della Chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 298.

6. AZ ÁLLAMOK ÉS A CSALÁD JOGAI (A HÁZASSÁG TISZTÁN POLGÁRI HATÁSAI)

Röviden összefoglaljuk az államok családokkal kapcsolatos főbb jogait és kötelességeit:

1. Az állam biztosítsa a felek szabad házassági beleegyezését és indokolatlanul ne korlátozza a házassági jogot.

2. Az állam tartsa tiszteletben a szülők nevelési jogait és tegye lehetővé a felekezeti iskolák működését és az ottani életrend katolikus szellemű érvényesítését.

3. Az állam ne hozzon életellenes törvényeket, tartsa tiszteletben az életet a fogantatásától a természetes halálig.

4. Az állami közhatalomnak biztosítania kell a családoknak mint olyanoknak létjogát és fejlődését, ami megköveteli azt, hogy a közhatalóság mozdítsa elő a családok integritását és stabilitását.

5. Az állam biztosítsa a családok számára a valódi lelkiismereti és vallásszabadságot.

6. A politika köteles támogatni a családokat kellő törvényhozással, gazdaságilag, társadalmilag és pénzügyileg egyaránt.

7. Az állam köteles tisztes munkabért biztosítani az elvégzett munkáért. Így a családok megélhetése és anyagi biztonsága megvalósítható.

8. Az állam kellő elosztási viszonyok teremtésével járuljon hozzá ahhoz, hogy a családok egészséges lakáshoz juthassanak.

9. Az állam törődjön az emigránsok és menekültek családjaival, vegye figyelembe kultúrájukat és támogassa integrációjukat.

7. LELKIPÁSZTORI FELADATOK

Miután láttuk a katolikus házasság- és család eszmét, a rá épülő kánoni jogalkotást, és ismerve a társadalmi-politikai kontextust, hozzáfoghatunk a házasság és család pasztoráció kérdésének taglalásához. Fő lelkipásztori feladatunk röviden a tanításunk megismertetése, elfogadtatása (hitébresztés) és a jogrendünk előírásainak okos és tapintatos érvényesítése (vallásgyakorló, tanúságtevő életvitel). Az egyház fő feladata itt a helyes eszmébe és eszménybe vetett hit, vagyis a megvalósításhoz szükséges erő közvetítése.

Tudjuk, hogy önmagában sem a doktrínával, sem a jogi eszközökkel sem a családot, sem az erkölcsi és így a humánus, vagy Istennek tetsző életet teremteni vagy megmenteni nem lehet, de a joggal, – mivel alapvetően értékek deklarálása, védelme és előmozdítása a funkciója, – a nagyon negatív és romboló jelenségeket hatékonyan vissza lehet szorítani. Hozzáteesszük, csakis akkor, ha a jog megmarad a maga illetékességi területén. A fő feladat a kettő közti közvetítőnek, a kellő erkölcsi tudatnak és érzületnek a munkálása. Ezért a legfontosabb feladat a kellő felvilágosítás és megelőzés, valamint a megtartás (ez a tág értelemben vett lelkipásztorkodás), illetve szükség esetén a szankcionálás.

Az egyház pásztori tevékenysége kétirányú. Egyrészt befelé, tehát tagjai vonatko-

zásában, másrészt kifelé, a társadalom és a világi hatalom irányában, mely a katolikus keresztény házasság- és családeszme bemutatását, valamint annak társadalmi érvényesítéséhez szükséges etikai, politikai elvek deklarálását jelenti.

Így, az egyház szerint – Egyed István nyomán⁹⁵ – az állami törvényeknek komolyan büntetniük kellene a prostitúciót, a szeméremsértő iratokat, képeket, reklámokat és falragaszokat; tiltania és büntetnie kéne a fogamzásgátló szerek reklámozását; a káromkodást, a vallásgyalázást. Erre vonatkozóan egy erkölcsvédelmi hatóság felállítása kívánatos volna. Ennek működésében segítséget tudna adni egy katolikus erkölcsvédelmi katé megszerkesztése. Ugyancsak ide sorolandó az ép családeszmére épülő törvényhozás. Csakis a törvényes házasságban élők számára adni a legnagyobb kedvezményeket (addig, amíg valóban együtt is élnek); válás előtt kötelező békéltetési tanácson való részvétel; a nők számára teljes állású feladatnak tekinteni az anyaságot (erre vonatkozóan a Ranolder intézethez hasonlóan leányintézeteket létesíteni); házasságkötés előtt tanácsadason való részvétel. Ehhez társulnia kéne a megfelelő egészségügyi, gazdasági és jogi feltételek biztosításának. Komoly gyermekvédelmi intézkedések a gyermekmunka, a gyermekkereskedelem, gyermekkel szembeni erőszak, pornográfia, prostitúció megelőzésére. Elhagyott és embertelen körülmények között élő gyermekek számára az egyház régen árvaházakat létesített, s ez a mai megoldás is. Igaz, ilyen intézmények működtetéséhez nemcsak szakmailag, de hivatásbeli szempontból is felkészült katolikusok kellenek, főleg szerzetesek. Ezen a területen jó együttműködés alakítható ki az állam és az egyház között. Az állam adja az épületet és az anyagi támogatást, míg a szerzetesek végzik a gyermekvédő, tanácsadó munkát.

Az egyház számára további feladat, hogy a közoktatásban a családra vonatkozóan ép eszmét oktassanak. A nemi élet méltóságának visszaszerzése érdekében azt a házasság keretei közé kéne visszaszorítani, s a szexuális bűncselekményeket súlyosan büntetni. Ugyancsak szigorúan büntetni kellene a családi erőszakot. Ezeknek a megvalósítása is feltételezi az állami jogalkotás és érvényesítés hatékonyságát. Különbözően csak a nemzedékeken túlemelkedő szellemi horizonton, végső soron az örökkévalóság távlatában várható komolyan mérhető eredmény, amit az egyház a katolikus családok és a lelkipásztorok vállalt munkájával tud elérni, külső szövetségesek nélkül.

Az egyházi hatóságok feladatai még: deklarálni az egyház családra vonatkozó tanítását (megjelölve azokat a magatartásokat és eszméket is, melyek nem egyeztethetők össze a katolikus házasságesszémevel), felszólítva a híveket, mint állampolgárokat, politikusokat, hogy küzdjenek egy igazságosabb társadalomért. A katolikus iskolákban előbb, de kiterjesztőleg minden iskolában külön tárgyként kéne kezelni a párválasztást és a családi életre nevelést.⁹⁶

95 Vö. Egyed, I., *A törvényhozás feladatai a család- és erkölcsvédelem fokozottabb kiépítésében*, in *Katolikus Szemle* 49 (1935) 605–612.

96 Ilyen témájú könyvek, melyek felhasználhatók a jegyes-oktatásban és a családok lelki kísérése során: Teleki, B., *Sürgelő feladat. Családpedagógiai gondolatok*, Eisenstadt 1985; *Lüktető élet. Családi alapközösségek kézikönyve*, Eisenstadt 1989; *Kézikönyv a családról I–II*, Kecskemét 2000–2001; *Családpedagógia*, Kecskemét

Az egyház pásztori tevékenysége ad intra, vagyis tagjai vonatkozásában: A lelki-pásztoroknak főleg az egyház lelki kincseiből kell táplálniuk a családokat. Az egyházi hatóságnak, ahol szükséges, létre kell hoznia párválasztási és családi kríziskezelő tanácsadókat,⁹⁷ ahol a keresztény házasulandók és házastársak kellő segítséget kapnak. Bár az elsőfokú családsegítők a plébánosok és munkatársaik. Ám ha az ő segíteni tudásuk nem bizonyul elégségesnek, úgy egyházmegyei, regionális vagy országos szinten létesíthetők tanácsadói központok, melyek pedagógiai, pszichológiai és jogi tanácsadói feladatot látnának el, azzal a céllal, hogy a) felkészítsenek a felelős párválasztásra, b) visszaadják a katolikus házasságeszménybe vetett hitet, illetve c) hogy orvosolják azt, ami menthető a tönkrement családokban. Ez utóbbi azt a célt szolgálja, hogy kezeljék a család krízisét, segítve a feleket abban, hogy újra egymásra találjanak, vagy ha már végleg el is vészett az eszmény követésének a lehetősége, a szülők legalább békében éljenek egymással és közösen, bár külön élve, törődjenek gyermekeikkel.

A pásztorok (a klerikusok) emlékeztessék a szülőket, hogy a lehető legtöbbet legyenek együtt a családdal; hogy ne tekintsék a gyermeket birtokuknak. A pásztorok pedig ne telepedjenek rá egy családra sem. A pásztorok a házasság munkatársaikat a munkaidejük lejártá után küldjék haza, hogy a saját családjukkal törődjenek, s ne a plébánia gondjaival. Lelkipásztor este 8 után már ne látogasson, főleg kisgyermekes családokat.

Tudjuk, hogy a megkeresztelt katolikusok házassága sem problémamentes. Így vannak gyermek nélküli családok, csonka családok, akár özvegyesség, akár polgári válás, akár megszűnt élettársi kapcsolat vagy alkalmi kapcsolatból született gyermek miatt; vannak tényleges, vagyis nem jogi értelemben vett családok, polgárilag elvált, illetve veszélyeztetett és szabálytalan házassági kapcsolatban élő családok.⁹⁸ Olyan családok is vannak, ahol beteg, fogyatékos gyermek, családtag is van. Ezeket a családokat megértő szeretettel kell gondozni, s az eszmény felé terelgetni, illetve menteni azt, ami még menthető. Haláleset és egyházi temetés esetén irgalmas szeretettel viseltetni, különösen azokkal szemben, akik távol állókként vagy szabálytalan élethelyzetben haltak meg, de kéri az egyházi temetést.⁹⁹

Tudjuk, hogy ma kicsi az esélye annak, hogy a katolikus keresztény házasság- és családészmény történelmi eszmévé, vagyis társadalmi méretekben érvényesülő eszmévé lehessen. Ez azonban nem kisebbíti ennek az eszmének az igaz voltát, hanem meg kell hogy sokszorozza a keresztény házastársak hitét és ragaszkodását ehhez az eszményhez; akkor is, ha a világi hatalom mind jobban visszaszorítja, a társadalom pedig egyre

2005; Kissné Geosits B. – Teleki, B., *Családi életre nevelés*, Kecskemét 2005; Horváth-Szabó, K. (szerk.), *Házasság és család*, Budapest 2008; Fogassy, J., *Családi katekézis*, Budapest 2003; Magyar Katolikus Családégyelet, *Tízéves a boldogabb családokért körlevél*, Budapest 2010; Olasz Püspöki Konferencia Családpásztorációs Irodája, *Jövönk a család (1). A jegyesség; (2) A családok lelkigondozása*, Budapest 2006.

97 Vö. Riondino, M., *La mediazione familiare*, in *Commentarium pro Religiosis* 86 (2005) 39–56.

98 Vö. Heimerl, H., *Die Familie im Kirchenrecht*, in *Theologisch-Praktische Quartalschrift* 130 (1982) 334–338.

99 Vö. *Jövönk a család (2). A családok lelkigondozása*, Budapest é.n. 149–150.

erősebben bélyegzi meg ezt az együttélési formát. Erre csak a nagy házastársi és Isten iránti szeretet teszi képessé a mai keresztény családot, s teszi képessé a szülőket arra, hogy megvédjék gyermekeiket mindazoktól a traumáktól és érzelmi biztonságukra veszélyt jelentő fenyegetésektől, melyek feldúlhatják mind a családtagok, mind pedig a családok életének békéjét. Az egyháznak fel kell hívnia a figyelmet a három nemzedék fokozottabb összefogásának szükségére, illetve a rokoni szálak megerősítésére. Így a család jobban ellent tud állni a világi hatalom és a társadalom családpusztító törekvéseinek.

Az egyház önmagában nem képes a család krízisének leküzdésére, amit jelez az a tény is, hogy a család vonatkozásában csekély a jogi felhatalmazottsága. Tehát csakis az állammal, illetve a társadalommal szövetségben tudja a családok hatékony szolgálatát végezni, mivel a családra vonatkozó jogalkotás és annak végrehajtása szinte kizárólag állami feladat (gondolunk itt főleg a házasság tisztán polgári hatásaira és azok kellő szabályozására).¹⁰⁰ E tekintetben az államnak nem szabad semlegesnek maradnia, hanem az ép házasság- és családészmét kell támogatnia, természetesen a társadalmi tudat paramétereinek figyelembevételével. Látnunk kell, hogy e tekintetben több állam nem tekinthető az egyház partnerének, miként az ilyen társadalmi erők sem tekintik az egyházat szövetségesüknek.

8. BEFEJEZÉS

Vizsgálódásunkból az tűnik ki, hogy a házasság és a család problémája alapvetően identitás-krízis, az emberi szexualitás téves felfogása. Így megoldása sem lehet más, mint az illetén identitás pontos felkutatása és a következő nemzedékek annak megfelelő nevelése, ami végeredményben nem lesz más, mint a házasság és család intézményének újra felfedezése és az egyén életében, valamint társadalomban betöltött szerepének ismételt központba állítása.¹⁰¹

Az új ember a családban tanulja meg mindenféle identitását,¹⁰² de legfőképp személy voltát és nemi identitását, családhoz tartozását, amit a vezetéknév és a keresztnév jelez a legkézzelfoghatóbban.¹⁰³ Ebben a természetes és a jog által védett közösségben kapja meg minden alapvető biológiai, pszichológiai, érzelmi, lelki és szellemi szükségleteit. Ugyancsak a családban tanulja meg a legemberibb készséget, a szeretetet, ami nélkül senki sem élhet; helyesebben azzal a tudattal, hogy engem nem szeret senki sem. A család tehát – Aquinói Szent Tamás kifejezésével élve – de a modern tudományok vizsgálatai alapján is, szellemi-lelki anyaméh a gyermek, a következő generáció számára. Épp oly nélkülözhetetlen a növekvő gyermek számára személyisége kibontakoztatásához,

100 Vö. Kecskés, P., *A házasság etikája* (Szent István Könyvek 61), Budapest 1928, 139–147.

101 Vö. Interjú Tony Anatrella-val. *Férfiak, nők – és a többi? Elmélet és gyakorlat: Tony Anatrella a gonderről, párkapcsolatról és szexualitásunkról*, in *Új Ember* 67/47 (2011) 9.

102 Beszélhetünk nemi, nemzeti, nyelvi, hivatásbeli, vallási, stb. identitásról, de lassan a legalapvetőbb is megkérdőjeleződik: miben is áll ember voltunk.

103 Vö. Rosnati, R., *Rapporti famiglia – bambino. Aspetto psicologico*, in *Familia et Vita* 15 (2010) 167–171.

mint a magzatnak az anyaméh.¹⁰⁴ A család az a hely, ahol az ember szinte minden alaptevékenységét megtanulja, így a javakkal való bánásmódot, az illendőséget. A családnak tehát mindenek előtt annak kell lennie, ami a sajátos identitása,¹⁰⁵ s ez a házasságról és a családról való helyes eszmében, illetve eszményben ölt testet. Amíg nem nyúlunk a házasság eszményéhez, addig nem lesz nagy probléma a családokkal sem. Így a leghatékonyabb családvédelem épp a házasság védelmezése. A katolikus egyház abban a tudatban végzi küldetését, hogy birtokában van Krisztus Urunk jóvoltából ennek az eszmének és eszménynek. A házasságnak és a rá épülő családnak ebből adódóan nincs vele egyenértékű társadalmi alternatívája, vagyis semmiféle más emberi életközösség nem pótolhatja azt. Nincs alternatívája, mert egyrészt csakis a házasságra épülő családban nem válnak el egymástól nemiség és szexualitás, szexualitás és nemzés, következtésképp maradnak épek ezek a fontos relációk. Másrészt csakis a házassággal és a házasságban vállal teljes felelősséget egymásért egy férfi és egy nő, akik szeretik egymást (magának a házastársi szeretetnek is ez a belső logikája: életre szóló szövetségben önmagát megörökíteni), s lesznek képesek a felelősségteljes életfakasztásra és gyermeknevelésre. Elválasztásukra (szerelem, szexualitás, nemzés és nem) képes az emberi akarat (egyéni és társadalmi egyaránt), de az nézetünk szerint az emberi természet félreismerése (tévhit), illetve az emberi méltóság és a társadalmi béke elleni merénylet. Tehát minden más házasság- és családészme (részben vagy egészen) antagonisztikus ellentétben van az egyház tanításával.¹⁰⁶

Bölcső és szemfedő is aztán a család minden nemzedék számára, mégis a világ ma azt gondolja és ezt az előítéletet akarja a következő generációk tudatába programozni, hogy a család csak kulturális jelenség, s helyét épp a társadalmi fejlődés eredményeként átvehetik az élettársi és még lazább kapcsolatok, a bölcsődék, az óvodák, az iskolák és egyéb nevelő intézmények, illetve a médiák, mint új nevelési tényezők. Ennek a nagy előítéletnek máris megvannak az áldozatai, s immár a tudományos felmérések fényében látjuk, hogy a család sem szociológiailag, sem pszichológiailag, sem nevelési, sem vallási szempontból nem váltható le.¹⁰⁷ Az „ifjú generáció felnevelése nélkül egyetlen nép, egyetlen kultúra sem őrizheti meg, örökítheti tovább értékeit, és e felnevelés terheit igazságosan kell szétosztani, azért, hogy a nép fennmaradását a terhek helytelen elosz-

104 Vö. Magyar Katolikus Püspöki Kar, *A boldogabb családokért* (Körlevél). Budapest 1999, 47.

105 Vö. Vanzetto, T., *Il diritto della famiglia nella Chiesa la famiglia in quanto soggetto ecclesiale*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 310.

106 A pluralizmus ellentmondásos kategória, mivel elvben az egymással szöges ellentétben álló nézeteknek, értékeknek is ugyanolyan legitimitást ad. Ezzel lerombolja az igaz értékrendbe és megismerhetőségébe vetett hitet. Az emberré nevelődéshez egyazon szerves módon felfogott, vagyis ellentmondás-mentes értékrend és az arra épülő fegyelmi rend, illetve annak következetes érvényesítése szolgál a leginkább. S ennek nemcsak a családban, de a társadalomban is érvényesülnie kell. E felfogás feltételezi a legitim sokszínűséget.

107 Vö. Nerozzi Frajese, D., *Requisiti della famiglia che forma (Aspetti psicologici)*, in *Familia et Vita* 14 (2009) 373.

tása ne veszélyeztethesse”.¹⁰⁸ A politikai tevékenységnek, mint a közjóért végzett szeretet eminens formájának¹⁰⁹ ma tehát ismét harcolnia kell az emberi és a családi jogok és kötelességek nemcsak deklarálásáért, hanem azok társadalmi hatékony végrehajtásáért is.

Az egyház azonban nemcsak birtokolja a helyes házasság- és családeszmét, de a belévetett hitet, vagyis a megvalósításához, a hozzá teljes elszántsággal való ragaszkodás erejét is közvetíti. Nem elég tudni a megvalósítandó eszméről, abban hinni is kell, hogy az érvényesüljön. Ez a hit, amit az egyház közvetít, nem vakhit, nem tévhit, hanem értelmes hit.

Miközben a világ leépíti és így természetellenessé teszi a családot az idő ritmusainak megváltoztatásával (a munkaidő egyre kevésbé veszi figyelembe az ember biológiáját és pszichéjét), a családtagok autonómiájának túlhangsúlyozásával (együttélés, válás), valamint az általa kínált életmóddal,¹¹⁰ és a családra vonatkozó alapvető jogok tartalmának kilúgozásával, addig az egyház ma harcol a házasságon alapuló családokért (melynek nem ismer el alternatíváját), s több fronton, eszközzel is teszi azt. Mindenkori szövetségesei a tudomány alázatos szolgálói, a közélet tisztességes alakítói és a jóakarató emberek. De ezt szolgálja egész lelkipásztori tevékenysége is: Kijelentései, kritikai megjegyzései impulzust adhatnak a világi hatóságoknak, a világszervezetekben való részvétele, illetve nemzetközi konferenciák szervezése, ahol kezdeményez és felhívja a figyelmet valamilyen kedvező vagy kedvezőtlen jelenségre. Végül a saját erkölcsi tanítása és a rá épülő törvényhozása is ennek a célnak alárendelt.¹¹¹

Az egyház olyan közegben éli ma életét, ahol eszméinek csekély esélye van arra, hogy azok történelmi eszmékké leszenek. Sőt, a saját eszméinek megfelelő életet sem igazán engedik a világ hatalmasai. Mindez leleplezi a pluralizmus és a tolerancia valós határait. A katolicitás ilyen körülmények között is hitet tesz házasságra és családra vonatkozó tanítása mellett és azzal az erkölcsi tudattal vértelmezi fel híveit, akik bár cseppek a tengerben, de mégis, szelídségükkel és állhatatosságukkal szembe tudnak szállni a gazdaság, a politika és a jog alattomos terrorjával, mert szemük a végtelen horizontjára vetül, mert az örök élet fényében szemlélik a jelen eseményeit. Mert a család mindörökké egyik központi találkozáspontja a vallásnak, a jognak és az etikának, férfiasnak és nőiesnek, az emberinek és az isteninek.¹¹²

Az egyház tudatában van annak, hogy teljes értékű emberré neveléshez hivatása magasan álló szülőkre (természetes atyaság és anyaság), nevelőkre (szellemi atyaság és

108 Vö. Höffner, J., *Keresztény társadalmi tanítás*, Budapest 2002, 117.

109 Vö. Sodano, A., *Politikusként a közjó szolgálatában*, in Aa.Vv., *Emberi jogok: család és politika. Konferencia a Vatikánban 1998 október 22–24*, Budapest 2000, 34.

110 Vö. Stirati, G.-Stirati, A., *Organismi che aiutano la famiglia nella formazione ai valori (Movimenti)*, in *Familia et Vita* 14 (2009) 144.

111 Vö. Moneta, P., *Stabilità della famiglia e sua tutela*, in Aa.Vv., *Tutela della famiglia e diritto dei minori nel Codice di Diritto Canonico* (Studi Giuridici LIII.), Città del Vaticano 2000, 36–37.

112 Vö. Cardia, C., *Famiglia e convivenze tra etica e diritto*, in *Crede Oggi* 28 (2008) 69.

anyaság) és lelkipásztorokra (lelki atyaság és anyaság), illetve ezek harmonikus együttműködésére van szüksége. Ennek megvalósításához egyrészt emelnie kell a papságra való felkészülés színvonalát, másrészt olyan tanítóképző intézeteket kell alapítania és működtetnie, ahol a holnap tanítói, a nemzet napszamosai képesek és készek lesznek ezt a nevelői feladatot ellátni, végül harmadrészt híveit fel kell készítenie a házasságra és a családi életre. Ebben az egyházat, Isten országát építő hősiek tevékenységben a házások és a cölebsz szerzetesek és papok nem egymás ellenlábasaként, hanem egymást testvéri módon kiegészítve munkálkodnak együtt.

A fentebb mondottak alapján belátható az is, hogy az egyháznak csak egy sajátos értelemben vett és töredékes családjoga lehet, ami semmiképp sem lehet olyan teljes és hatékony, mint az államok családjogai. A család, mint erkölcsi személy sajátos jogok és kötelezettségek címzettje,¹¹³ melyet elsősorban az állam hivatott és köteles jogilag rendezni, mindazonáltal az Egyházi Törvénykönyvben ugyanakkor megtalálhatók egy olyan családjog alapjai, mely főleg a család házasságból következő alapvető jogviszonyait rendezi.¹¹⁴ A család, mivel erkölcsi személy a szó bölcseleti és teológiai értelmében, családi egyház (*ecclesia domestica*), ezért sajátos jogalany az egyházban.¹¹⁵ Arra hivatott, hogy őrizze és továbbadja a hitet, kifejtse evangelizáló tevékenységét, befelé és kifelé egyaránt. Ám ezt a küldetését a hierarchikusan szervezett egyház ölen tudja betölteni. Ezért az egyházi közösségeknek, a részegyházaknak sajátos kötelességei vannak a családokkal szemben. Így a plébánosnak látogatnia, a hit igazságaira oktatnia kell a családot, stb. Hasonlóképp a családoknak is vannak kötelességeik az egyházzal, annak konkrét közösségeivel szemben, főleg az egyházzal való teljes közösség megőrzése itt a feladat. Ami pedig a család belső életére vonatkozó jogokat és köteleességeket illeti, a házastársaknak egyrészt jogai és kötelességei vannak (egymással és a társadalommal szemben), másrészt a szülőknek jogai és kötelességei vannak a gyermekkel és egymással szemben, harmadrészt pedig a gyermekeknek is jogaik és kötelezettségeik vannak a szüleikkel szemben.

Az egyház végeredményben különleges lelkipásztori gondoskodással fordul a család felé, állhatatosan hirdetve Isten tervét,¹¹⁶ részesítve a családok tagjait Isten kegyelmeiben, lelki segítséget adva a házassággal és a családi kötelezettségekkel kapcsolatos nehézségek keresztény elfogadásában, viselésében.¹¹⁷ A házassággal és a családdal ugyanis

113 Vö. Vanzetto, T., *Il diritto della famiglia nella Chiesa la famiglia in quanto soggetto ecclesiale*, *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 300.

114 Vö. Zanetti, E., *Sacramento del matrimonio e famiglia cristiana*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 7 (1994) 273.

115 Vö. Petroncelli Hübler, F., *Diritti e doveri della famiglia nell'educazione cristiana*, in *Monitor Ecclesiasticus* 112 (1987) 101–102.

116 Felfedve az isteni tervet ért emberi torzulásokat, így elítélve a poligámiát, a házasság felbonthatóságát.

117 A már fentebb említett munkanélküliség, nevelési problémákon túl ma jelentős lelkipásztori segítségre szorulnak a leányanyák, a gyermek nélküli házastársak, valamint a nem házasságban élő szülők, a egyes vallású házasságban élő házaspárok, illetve szülők, de a mi kultúrkörünkben ide sorolhatjuk a szabadidő keresztény szellemű eltöltésének a kérdését is, a családoknak az egyház kultikus életében való tevékeny részvételét.

olyan nehéz kötelezettségek is járnak, melyet csak Isten különleges kegyelme könnyíthet meg. Ezt próbálja hatékonyra tenni a maga eszközeivel az egyház a tanításával, a jogrendjével, de lelkipásztori gondoskodásával is. S ennek a küldetésnek kettős, illetve hármas főszereplői vannak: a házasságban élő szülők, a katolikus nevelők és a klerikusok, mint született lelkipásztorok.

Amint az evangélium sem szolgál semmire, de mindent és mindenkit a maga szolgálatába igyekszik állítani, hasonlóan a keresztyén család sem szolgál semmire, hanem mindent és minden tagját a maga, illetve az evangélium szolgálatába igyekszik állítani, s lesz így az élet legjobb iskolája, s teszi tagjait a főparancs hősie megtevőivé. Így élve a családok majd egymás közt is szeretetet, szolidaritást fakasztanak, és mint a történelem kovászái, átalakítják a népek szívét és akkor az emberiség egy nagy családdá lesz, hol mindenkinek jut a szeretetből, ebből az embert emberé tevő nagy és jóságos erőből.

*Prof. Dr. Kuminetz Géza
tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE), rektor (KPI)*